

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Rzeszów, dnia poniedziałek, 29 października 2018 r.

Poz. 4479

UCHWAŁA NR XLVI/311/18 RADY GMINY HYŻNE

z dnia 18 października 2018 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018- 2021

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 994 z późn. zm.), art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 2187 z późn. zm.) **Rada Gminy uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Hyżne na lata 2018-2021, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Hyżne.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

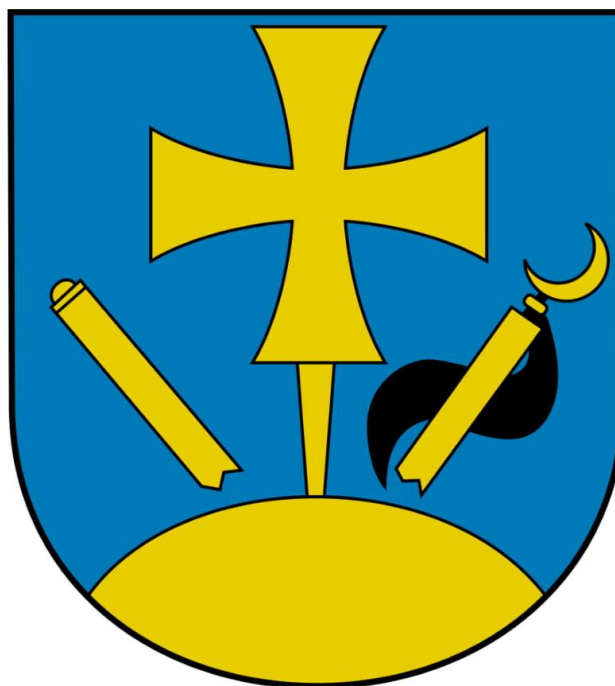
**Przewodniczący Rady Gminy
Hyżne**

Bogusław Kotarba

Załącznik do uchwały Nr XLVI/311/18
Rady Gminy Hyżne
z dnia 18 października 2018 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018–2021

***GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI dla Gminy Hyżne
na lata 2018 – 2021***

Opracowanie: mgr Edyta Anna Marek

2018 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

RZECZPOSPOLITA POLSKA
STWARZA WARUNKI
UPOWSZECHNIANIA I RÓWNEGO
DOSTĘPU DO DÓBR KULTURY,
BĘDĄCEJ ŹRÓDŁEM TOŻSAMOŚCI
NARODU POLSKIEGO, JEGO
TRWANIA I ROZWOJU.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKI

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	1
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	2
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
3.1. Wybór przepisów	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	29
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami – dokumenty o znaczeniu krajowym	29
4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020	29
4.1.2. Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	31
4.1.3. Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2020	33
4.1.4. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	34
4.1.5. Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	37
4.1.6. Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne Społeczeństwo, Konkurencyjna Gospodarka, Sprawne Państwo	38
4.1.7. Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2020	41
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2004-2017	41
4.2.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2014 – 2017	41
4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego	43
4.2.3. Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego – Podkarpackie 2010 stanowi aktualizację Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020	45
4.2.4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020	52
4.2.5. Program Rozwoju Kultury w Województwie podkarpackim na lata 2010-2020	55

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021	
4.2.6. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2014-2017	59
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	61
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanym na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	61
5.1.1. Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Hyżne na lata 2016-2025	61
5.1.2. Strategia Rozwoju Lokalnego kierowana przez społeczność na lata 2016-2022 „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu”	68
5.1.3. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Hyżne na lata 2017-2023	73
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Hyżne	73
5.2.1 Zarys historii i rozwoju przestrzennego gminy	73
5.2.2. Krajobraz kulturowy	75
5.2.3. Obiekty zabytkowe nieruchome na terenie gminy	76
5.2.3.1. Obiekty znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków	67
5.2.4. Zabytki archeologiczne	82
5.2.5. Dziedzictwo niematerialne	94
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	95
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	97
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	98
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	100
6.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego – Analiza SWOT	100
6.2. Podsumowanie analizy SWOT	101
7. Założenia programowe	102
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	109
9. Zasady oceny realizacji programu	111
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	112
OFERTA	114

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Hyżne na lata 2018-2021 jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego ww. gminy. Celem tego opracowania jest określenie głównych zadań i kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014r., poz. 1446 z późn. zm.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez Wójta, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Gminy Hyżne. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania programu.

Gminny program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uzupełniający dotychczas przyjęte akty prawa miejscowego, uwzględniając zadania z zakresu opieki nad zabytkami. Określa sposób ich realizacji, poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach.

Gminny program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania ukierunkowane są na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Program między innymi poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną przygotowania Gminnego Programu opieki nad zabytkami określa **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2014r., poz. 1446 z późn. zm.).

Artykuł 87 ust. 1 stanowi, że:

- wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami¹;
- gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków²;
- gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym³;

Art. 87 ust. 2 wyżej wymienionej Ustawy, wyznacza ponadto cele opracowania programu opieki nad zabytkami i są one następujące⁴:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

---

¹ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.), art. 87, ust. 1.

² Tamże, art. 87, ust. 3.

³ Tamże, art. 87, ust. 4.

⁴ Tamże, art. 87, ust. 2

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzeniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Gminny program opieki nad zabytkami zostaje opracowany na podstawie gminnej ewidencji zabytków, sporządzanej przez wójta i prowadzonej w formie kart

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

adresowych zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy⁵. Gminna ewidencja zabytków powinna uwzględniać⁶:

- ✓ zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- ✓ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- ✓ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Program opieki nad zabytkami, sporządzony na poziomie gminy, powinien uwzględniać dodatkowo inne uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami, oraz być zgodny z dokumentami rządowymi o charakterze strategicznym, sporządzonymi na poziomie: ogólnokrajowym, samorządowym (na szczeblu: wojewódzkim, powiatowym i gminnym) i europejskim.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Wszelkie zabytki znajdujące się na terenie państwa Polskiego zostały na mocy Konstytucji RP objęte ochroną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela.

Ochrona zabytków, ich trwałe zachowanie, zagospodarowanie i utrzymanie ma na celu nie tylko utrwalenie samej „substancji zabytkowej” ale również wpisanie jej i doznań płynących z obcowania z nią w codzienność. Zasoby kulturowe mają bowiem nie tylko wymiar poznawczy kształtujący poczucie estetyki, tożsamości kulturowej i świadomości historycznej, ale także wymiar ekonomiczny - mogą stać się podstawą rozwoju przedsiębiorczości i turystyki. Jasne zasady przyświecające kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków dzięki którym najlepiej można wykorzystać wszelkie ich wartości, określają tworzone od lat przepisy.

---

⁵ Tamże, art. 22, ust. 4.

⁶ Tamże, art. 22, ust. 5.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

3.1. Wybór przepisów

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

➤ **KONSTYTUCJI RP**

Konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela jest: ochrona dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz przekazanie go kolejnym pokoleniom. Obowiązek ten wyartykułowany został w preambule Konstytucji RP⁷, dodatkowo dokument ten stanowi, iż:

- Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju⁸,
- Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju⁹,
- zabytki i ich wartość jest dobrem wspólnym i każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowanie przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa¹⁰.

➤ **USTAWACH:**

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**
(Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.)

Ustawa ta stanowi główny akt prawa dotyczący ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, reguluje ona pojęcia: zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencji organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), form finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania.

⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 ze zm.).

⁸ Tamże, art. 5.

⁹ Tamże, art. 6, ust. 1

¹⁰ Tamże, art. 86.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Zgodnie z art. 3, wyżej wymienionej ustawy, przez zabytek rozumie się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ustawa wyodrębnia 3 rodzaje zabytków¹¹:

1. **zabytki ruchome**, czyli innymi słowy zabytkowe ruchomości, części nieruchomości lub zespoły nieruchomości, spełniające definicję zabytku,

2. **zabytki nieruchome**, czyli innymi słowy zabytkowe nieruchomości, części nieruchomości lub zespoły nieruchomości, spełniające definicję zabytku,

3. **zabytek archeologiczny**, zabytek nieruchomy będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym tworem.

Ponadto, ustawa w art. 3 definiuje następujące pojęcia:

- **prace konserwatorskie** - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,
- **prace restauratorskie** - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub otworzenie jego części i dokumentowanie tych działań,
- **roboty budowlane** - roboty budowlane w rozumieniu Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w jego otoczeniu,
- **badania konserwatorskie** - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów, zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz

---

¹¹ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.).

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, jeśli istnieje taka potrzeba, również prac restauratorskich,

- **badania architektoniczne** - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń
- **badania archeologiczne** - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic i sieci dróg,
- **historyczny zespół budowlany** – to powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,
- **krajobraz kulturowy** – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze,
- **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpis tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych tego zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym działaniem czynników zewnętrznych¹².

W ustawie wyróżnione zostały 2 podstawowe pojęcia: ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Zgodnie z art. 4. cyt. Ustawy **ochrona zabytków** stanowi zadanie organów administracji publicznej i polega (w szczególności) na podejmowaniu przez nich działań mających na celu:

---

¹² Tamże, art. 3.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę - kontrolę stanu zachowania i przeznaczeniu zabytków
- uwzględnienie zadań ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska¹³.

Opieka nad zabytkami pozostaje obowiązkiem właściciela lub posiadacza zabytku i polega na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczenia dla historii i kultury¹⁴.

Zgodnie z regulacją ustawową ochronie i opiece podlegają, bez względu na ich stan zachowania:

1. Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,

---

¹³ Tamże, art. 4.

¹⁴ Tamże, art. 5.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami architektury obronnej,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji¹⁵.

2. Zabytki ruchome będące, w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te zbiory,
- numizmami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, - instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodziełami oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji¹⁶.

3. Zabytki architektoniczne będące, w szczególności:

---

¹⁵ Tamże, art.. 6, ust. 1.

¹⁶ Tamże.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej¹⁷.

Ochronie mogą podlegać dodatkowo nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej¹⁸.

Zgodnie z art. 7, w Polsce wyróżnia się cztery formy ochrony zabytków¹⁹:

1. Wpis do rejestru zabytków

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestry zabytków nieruchomych wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji administracyjnej wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru można wpisać także otoczenie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, jego nazwę geograficzną, historyczną lub tradycyjną²⁰. Podobnie zabytki ruchome mogą zostać wpisane do rejestru zabytków ruchomych, na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzje o wpisie zabytku ruchomego do rejestru, gdy istnieje uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej²¹. Do

---

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże, art. 6, ust. 2.

¹⁹ Tamże, art. 7.

²⁰ Tamże, art. 8, 9, ust. 1-2

²¹ Tamże, art. 10.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

rejestrze nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego²².

2. Pomnik historii

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice²³. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może złożyć taki wniosek po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków²⁴.

3. Park kulturowy

Rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej²⁵. Uchwała określa: nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony oraz zakazy i ograniczenia²⁶. Wójt w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, tworzy plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy²⁷.

4. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

Kolejną formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych są ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, którego projekt uzgadniany jest z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i

²² Tamże, art. 11.

²³ Tamże, art. 15, ust. 1.

²⁴ Tamże, art. 15, ust. 2.

²⁵ Tamże, art. 16, ust. 1.

²⁶ Tamże, art. 16, ust. 2.

²⁷ Tamże, art. 16, ust. 3.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

zagospodarowania terenu²⁸. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę²⁹:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się ponadto, w zależności od potrzeb, sfery ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków³⁰. Ochronę i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji: koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego³¹. W koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategiach, analizach, planach i studiach w szczególności³²:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, gwarantuje zapewnienie im ochrony przy realizacji inwestycji oraz zapewnia przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu,

---

²⁸ Tamże, art. 20.

²⁹ Tamże, art. 19, ust. 1,

³⁰ Tamże, art. 19, ust. 3.

³¹ Tamże, art. 18, ust. 1.

³² Tamże, art. 18, ust. 2.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- ustala się przeznaczenia i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.
  - **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2016 r., poz. 446 ze zm.)

Ustawa określa zadania własne gminy, do których należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m. in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej. Zakres dotyczący szeroko pojętej ochrony zabytków, mieści w sobie zarówno zapisy ściśle mówiące o ochronie zabytków, jak również pozostałe, dotyczące ochrony środowiska, przyrody, turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, a także promocji gminy. Takie całościowe, wielostronne podejście pozwala skuteczniej chronić oraz lepiej wykorzystywać zasoby zabytkowe gminy, co pozytywnie wpływa na pozostałe dziedziny działalności³³.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2016 r., poz. 672 ze zm.)

Ustawa ta mówi m. in. o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki. W przypadku odstąpienia od przeprowadzania postępowania w sprawie ustalenia oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek ustalenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o wyjątkowych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla

---

³³ Ustawa o samorządzie gminy z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. z 2016 r., poz. 446 ze zm.), art. 7, ust. 1.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

dziedzictwa kulturowego (wrażliwego na oddziaływania) oraz istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystanie terenu³⁴.

o **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2016 r., poz. 778 ze zm.)

Ustawa o planowaniu przestrzennym jako jedyna daje samorządowi realny wpływ na zabytkowy krajobraz gminy, ustanowienie stref ochronnych oraz konkretne zapisy ochrony. Ustawa daje ponadto samorządowi instrument aktywny w odróżnieniu do pozostałych ustaw zawartych w Programie.

W interesującym nas obszarze, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej³⁵.

Ustawa precyzuje, iż w studium uwzględnić należy uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej³⁶.

Studium i plany zagospodarowania przestrzennego winny określać: obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, obszary ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej³⁷.

Ustawa nakłada na wójta obowiązek: zawiadamiania m. in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów

³⁴ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2016 r., poz. 672 ze zm.).

³⁵ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 r., poz. 778 ze zm.), art. 1, ust. 1.

³⁶ Tamże, art. 10, ust. 1.

³⁷ Tamże, art. 10, ust. 2.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

zagospodarowania przestrzennego, występowania o opinie i wnioski, a także opiniowania (studia) lub uzgadniania³⁸.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (Dz. U. z 2016 r., poz. 290 ze zm.)

Ustawa normalizuje działalność obejmującą: projektowanie, budowę, utrzymanie i rozbiórkę obiektów budowlanych oraz określenie zasad działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, w szczególności m. in. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego³⁹.

Ustawa - prawo budowlane traktuje zabytki w sposób szczególny, podkreślając, iż obiekty budowlane należy projektować i budować zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską⁴⁰. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tychże obiektów lub ich rozbiórkę (ale w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez generalnego konserwatora zabytków)⁴¹. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obiektów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbudowę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków⁴². W przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych, ustawa nakłada obowiązek uzyskania pozwolenia od wojewódzkiego konserwatora zabytków przez wydanie pozwolenia na budowę.

---

³⁸ Tamże, art. 17.

³⁹ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2016 r., poz. 290 ze zm.).

⁴⁰ Tamże, art. 5, ust 1, pkt. 7.

⁴¹ Tamże, art. 39, ust 1-2.

⁴² Tamże, art. 39, ust 3.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2015 r., poz. 1651 ze zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wdaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków⁴³.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2015r., poz. 1774 ze zm.)

W rozumieniu ustawy celem publicznym w obszarze gospodarki nieruchomościami jest: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów prawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁴⁴. Ustawa określa postępowanie wobec nieruchomości objętej prawną ochroną konserwatorską. Zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Są to: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących: własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek (aportów)⁴⁵. W myśl art. 109 ust. 1 pkt. 4 w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu⁴⁶.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2012 r., poz. 406 ze zm.)

⁴³ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r., poz. 1651 ze zm.).

⁴⁴ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 r., poz. 1774 ze zm.), art. 6.

⁴⁵ Tamże, art. 13, ust. 4.

⁴⁶ Tamże, art. 109, ust. 1, pkt. 4.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury⁴⁷. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami⁴⁸. Mecenat nad działalnością kulturową sprawują również jednostki samorządu terytorialnego⁴⁹. Artykuł 2, niniejszej ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, są to: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury⁵⁰. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statusowym⁵¹. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym⁵². Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami (których celem statusowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami). Szeroko pojęta opieka nad zabytkami, nie wiąże się jedynie z czynnościami wykonywanymi bezpośrednio przy zabytku, ale również z gromadzeniem wiedzy o zabytkach i jej udostępnianiu poprzez: organizację wystaw, edukację społeczną dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istniejących, odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultur, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

⁴⁷ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012 r., poz. 406 z późn. zm.), art. 1, ust.1.

⁴⁸ Tamże, art. 1, ust. 2.

⁴⁹ Tamże, art. 1, ust.4.

⁵⁰ Tamże, art.. 2.

⁵¹ Tamże, art. 9, ust. 1.

⁵² Tamże, art. 9, ust.2.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2017 poz. 1265)**

Rozporządzenie określa sposób i tryb wydawania pozwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Określa również sposób i tryb wydawania pozwoleń na przemieszczenie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku, umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, prowadzenie badań archeologicznych, wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku. Rozporządzenie określa też kwalifikacje, jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich, prowadzenia prac restauratorskich, prowadzenia badań konserwatorskich, prowadzenia badań architektonicznych oraz prowadzenia badań archeologicznych, dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

robotami budowlanymi oraz wykonujące nadzór inwestorski, przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, standardy, jakim powinna odpowiadać dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich, przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków, oraz badań archeologicznych.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661)**

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkich ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rejestr zabytków prowadzi się w trzech księgach (A – zabytki nieruchome, B – zabytki ruchome oraz C – zabytki archeologiczne) o określonych wymiarach (46x30). Przedstawione zostały dokładne informacje o tym co powinno się znajdować w karcie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego oraz w karcie adresowej zabytku i w karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zostały też przedstawione w załączeniu przykładowe karty dla wszystkich wymienionych wcześniej kart.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r. poz. 399 z późn. zm.)**

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków udzielają organy wymienione w art. 74

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wniosek składa właściciel lub posiadacz zabytku do:

1. urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, o dotację udzielaną przez ministra;
2. wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków, właściwego dla miejsca położenia albo przechowywania zabytku o dotację udzielaną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W pierwszym wypadku istnieją trzy terminy składania wniosków:

- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- do dnia 31 października roku poprzedzającego realizację prac, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone,
- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone;

Wnioski składane do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków muszą być dostarczone do:

- dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku
- dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone.

Rozporządzenie określa również dokładne informacje o tym co powinno znaleźć się we wniosku.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004r., Nr 212, poz. 2153)

Rozporządzenie określa kierunki jakie mają powziąć odpowiednie organy państwowe i instytucje na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Główny cel został określony następująco ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Przedstawia również kroki mające na celu zmniejszenie ryzyka nieszczęśliwych wypadków tj. pożar, zwarcie instalacji technicznej. Zaleca przygotowanie planów ochrony zabytków na wypadek:

- ✓ pożaru;
- ✓ powodzi, ulewy lub zalania z innych przyczyn;
- ✓ wichury;
- ✓ katastrofy budowlanej, awarii technicznej, chemicznej;
- ✓ demonstracji i rozruchów ulicznych, rabunku lub aktu wandalizmu;
- ✓ ataku terrorystycznego;
- ✓ konfliktu zbrojnego.

Dokładane zalecenia kto przygotowuje plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych określa w całości § 4:

- Plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje kierownik jednostki organizacyjnej posiadającej zabytki, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, oraz przedstawia do zatwierdzenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta),
- Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu,
- Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje starosta; plan ten podlega uzgodnieniu

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze województwa,

- Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wojewódzki konserwator zabytków, w uzgodnieniu z wojewodą i Szefem Obrony Cywilnej Kraju,
- Krajowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami"** (Dz. U. z 2004r., Nr 124, poz. 1304)

Rozporządzenie określa sposób w jaki należy złożyć wnioski o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”, w jaki zostaje wręczona, noszenia oraz wygląd odznaki. Wymagania formalne wniosku sprawdza Generalny Konserwator Zabytków, wystawia też opinię. Odznaka jest dwustopniowa: złota – wyższy stopień oraz srebrna – niższy stopień. Minister lub upoważniona przez niego osoba wręcza wyróżnionemu odznakę w Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków lub w czasie innych uroczystości związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. Nr 89, poz. 510)

Rozporządzenie określa tryb składania wniosków na jednorazowy lub wielokrotny, stały bądź czasowy wywóz zabytku poza granicę. Oględzinami zabytku zajmuje się wojewódzki konserwator zabytków. Po zakończeniu czynności przesyła ustalenia wraz z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Paragraf 17 informuje o tym, że „Zezwolenia, pozwolenia i zaświadczenia na wywóz zabytków za granicę lub przedmiotów o cechach zabytków wydane na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

zachowują ważność, wyłącznie na wywóz z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, na czas określony w tych dokumentach”.

Ponadto, zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w odrębnych ustawach:

- **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 2012 r., poz. 987 ze zm.),
- **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zm.).

➤ **AKTY WYKONAWCZE I ROZPORZĄDZENIA**

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259). Art. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami mówi, że starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisany do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie⁵³
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706

---

⁵³ Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 30, poz. 259), art. 12.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706)Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2004 roku Nr 124, poz. 1302),
- Rozporządzenie ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opieką nad zabytkiem” (Dz. U. z 2004 roku Nr 124, poz. 1304),
Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212. poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r., poz. 399 ze zm.),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielania dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 roku Nr 113, poz. 661),

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2015 r. poz. 1789),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz.256).

➤ **POLITYKA EUROPEJSKA**

Polska jako członek Unii Europejskiej zobowiązana jest do przestrzegania norm prawodawstwa unijnego. Jednym z fundamentów Unii Europejskiej jest ochrona i wspieranie działań dotyczących wspólnego dziedzictwa oraz poszanowanie i popieranie różnorodności kulturowej. Reguła poszanowania i wspierania różnorodności kultur jest szczególnie ważna w obliczu różnorodności dorobku materialnego i niematerialnego narodów europejskich.

- Skonsolidowany **Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej**

Dokument ten, obok Traktatu o Unii Europejskiej stanowi główny akt prawa pierwotnego Unii Europejskiej. W tytule XIII Kultura zapisano, iż Unia przyczynia się do rozkwitu kultur Państw Członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego⁵⁴. Działanie Unii dąży do zachęcenia do współpracy między Państwami Członkowskimi oraz, jeśli to niezbędne, do wspierania i uzupełnienia ich działań w następujących dziedzinach: pogłębiania wiedzy oraz

---

⁵⁴ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 326, z dnia 26.10.2012 r., http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/PL/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.326.01.0001.01.POL, data odczytu: 11.05.2015 r., tytuł XIII Kultura,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

upowszechniania kultury i historii narodów europejskich, zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, niehandlowej wymianie kulturalnej, twórczości artystycznej i literackiej, włącznie z sektorem audiowizualnym⁵⁵. Unia i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z państwami trzecimi oraz z organizacjami międzynarodowymi właściwymi w dziedzinie kultury, zwłaszcza z Radą Europy⁵⁶.

o **Ratyfikowanie Konwencji Rady Europy**

Ratyfikowane umowy międzynarodowe, w tym konwencje Rady Europy w dziedzinie kultury, wskazują cele i zadania dla całej społeczności europejskiej oraz determinują kierunki działań w ramach polityki krajowej. Do ratyfikowanych przez Polskę konwencji Rady Europy należą:

- Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz.. 98),
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (Dz. U. z 2012 r., poz. 210).

o **Ratyfikowane Konwencje UNESCO**

Ratyfikowane przez Polskę konwencje UNESCO determinują kierunki działań w ramach polskiej polityki ochrony i opieki nad zabytkami oraz dziedzictwem kulturowym (materialnym i niematerialnym). Są to:

- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokołem o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze, dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. 1957 r. Nr 46, poz. 212),

---

⁵⁵ Tamże, art. 167, ust. 2.

⁵⁶ Tamże, art. 167, ust. 3.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- II protokół do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze, dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 248),
- Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobieganiu nielegalnemu przewozowi, wywozowi i przenoszeniu dóbr kultury, sporządzona w Paryżu, dnia 17 listopada 1970 r. (Dz. U. 1974 r. nr 20 poz. 106),
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1970 r. (Dz. U. 1976 nr 32 poz. 190),
- Konwencja UNESCO w sprawie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu, dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. 2011 nr 172 poz. 1018),
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (Dz. U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585).

- **Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych, tzw. Karta Wenecka⁵⁷**

Została przyjęta w 1964 r. przez II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji i podpisana przez przedstawiciela Polski. Dokument ten określa 5 podstawowych zasad i pojęć dotyczących konserwacji, a mianowicie:

1. Artykuł 1 stanowi, iż pojęcie „zabytku” obejmuje zarówno odosobnione dzieło architektoniczne, jak również zespoły miejskie i wiejskie oraz miejsca, będące świadectwem poszczególnych cywilizacji, ewolucji o doniosłym znaczeniu, bądź

---

⁵⁷ Postanowienie i uchwały II Międzynarodowego Kongresu Architektów i Techników Zabytków z Wenecji w 1964 r., <http://www.nid.pl/upload/iblock/15f/15f3d8201c79013f37d81be7c64697f5.pdf>, data odczytu: 13.08.2017 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

wydarzenia historycznego. Dotyczy ono nie tylko wielkich dzieł, ale również skromnych obiektów, które z czasem nabrały znaczenia kulturalnego⁵⁸.

2. Konserwacja zabytków jest konieczna dla zachowania treści budowli, w jej trakcie nie powinno się zmieniać układu przestrzennego budynku ani jego wystroju. Należy chronić również otoczenie zabytku. Nie powinno się przenosić oraz usuwać żadnych elementów zabytku, chyba, że jest to konieczne dla jego ratowania⁵⁹.

3. Restauracja to zabieg, który powinien być podejmowany wyłącznie w razie konieczności. Nie należy przeprowadzać rekonstrukcji zabytków - powinno się uszanować oryginalną substancję konstrukcji oraz materiały. Wszystkie nowo dodane elementy zabytkowego obiektu powinny harmonijnie z nim współgrać, ale i odróżniać się od partii autentycznych, aby restauracja nie fałszowała dokumentu historii i sztuki. Tam, gdzie nie jest możliwe zastosowanie technologii tradycyjnych, dopuszcza się stosowanie sprawdzonych technologii nowoczesnych. Fragmenty budowli pochodzące z różnych etapów jej powstawania powinny zostać ochronione. Proces rekonstrukcji musi zostać poprzedzony i iść w parze z badaniami archeologicznymi i historycznymi zabytku⁶⁰.

4. Wykopaliska powinny odbywać się zgodnie z normami naukowymi i z „Zaleceniem określającym międzynarodowe zasady do stosowania w sprawie wykopalisk archeologicznych”, przyjętym przez UNESCO w 1956 r.

5. W trakcie prac konserwatorskich, restauratorskich i wykopaliskowych należy wykonywać dokładną dokumentację w postaci sprawozdań analitycznych i krytycznych, ilustrowanych rysunkami i fotografiami. Zostaną w niej zawarte wszystkie fazy prac odkrywczych, zabezpieczających, rekonstrukcyjnych i scalających, jak również zidentyfikowane w toku prac elementy konstrukcyjne i

---

⁵⁸ Tamże, art. 1.

⁵⁹ Tamże, art. 4-8.

⁶⁰ Tamże, art. 9-13.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

formalne. Dokumentacja ta będzie złożona w archiwach instytucji publicznej i udostępniona badaczom: zaleca się jej publikację⁶¹.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków

i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Hyżne współgra z założeniami programowymi województwa podkarpackiego oraz dokumentami krajowymi.

---

⁶¹ Tamże, 16.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

4.1.1 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013⁶² oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020⁶³.

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury **Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013**. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

- Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

⁶² Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013, Ministerstwo Kultury.

⁶³ Uzupełnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury, Warszawa 2005

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno- finansowych w sferze ochrony zabytków,
  - Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
  - Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.
- Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
  - Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera opis Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

- Priorytet I. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami priorytetu są:
- poprawa stanu zachowania zabytków,
  - zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),
  - kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
  - zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.1.2 Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury, są niezwykle ważnym dokumentem, związanym z ochroną zabytków w Polsce. W dokumencie zapisano między innymi: „Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. (...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki”.

W opracowaniu zostały zawarte cele i zadania dla Programu Krajowego. Stwierdzono, że „celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce”. Za istotne, uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich porządkujących sferę ochrony zabytków, które dotyczą konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Podstawowe zasady konserwatorskie:

1. Zasady primum non nocere (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
2. Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
3. Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
4. Zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
5. Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
6. Zasady odwracalności metod i materiałów;
7. Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomości, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych;
- Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych;
- Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej;
- Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednoczenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych;

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników;
- Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej;

4.1.3 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017⁶⁴

Program stanowi wykonanie upoważnienia ustawowego, zawartego w art. 84 i art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2016 r., poz. 1330).

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 – 2017 przyjęty został w dniu 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów. Dokument ma usprawnić nadzór nad służbami konserwatorskimi oraz określić źródła finansowania inwestycji i procedur administracyjnych związanych z wydawaniem decyzji oraz przyznawaniem funduszy na prace podejmowane w obiektach zabytkowych.

Uchwalony program jest pierwszym dokumentem porządkującym działania organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Z programu będą pochodzić fundusze między innymi na szkolenia dla urzędników i ujednoczenie kwestii formalnych. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków nieruchomych. Program ma na celu także zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zamierza przeznaczyć na jego realizację 26,5 mln zł. Dokument doprecyzowuje ponadto kompetencje samorządów

---

⁶⁴ *Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 -2017*, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

w zakresie realizowania projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych. Zgodnie z nowymi ustaleniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, w ciągu najbliższych 3 lat zaangażowanie samorządów w opiekę nad zabytkami powinno znacznie wzrosnąć.

4.1.4 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020⁶⁵

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe.

W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego **Priorytet 4.1 „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”**. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmocniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

---

⁶⁵ *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*, przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 26 marca 2013 r., Warszawa 2013 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

4.1.5 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030⁶⁶

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat – zbiór czynników i procesów zależnych w niewielkim stopniu od działań rządu i innych podmiotów publicznych, które mogą jednak wywierać duży wpływ na sposób prowadzenia polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, wyznaczanie celów i możliwości ich osiągania, w związku z czym powinny być uwzględniane w formułowaniu i prowadzeniu tej polityki. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;

---

⁶⁶ *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;

11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.1.6 Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo⁶⁷

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów dnia 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania:

1. Sprawne i efektywne państwo;
2. Konkurencyjna gospodarka;
3. Spójność społeczna i terytorialna.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

---

⁶⁷ Strategia Rozwoju Kraju 2020, dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r., Warszawa 2012 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3. Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej - oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

4.1.7 Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2020⁶⁸

Ogólne wytyczne do konstruowania programu wojewódzkiego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*), będąca rządowym dokumentem tworzącym ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Strategia została stworzona centralnie dla obszaru całej Polski. Określa spójne działania realizowane w regionach. Stąd celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, a celami częściowymi są m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków, wzrost efektywności zarządzania sferą kultury itd. Jednym z

⁶⁸ *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 –202*, Warszawa 2005.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

instrumentów za pomocą których realizowane są wspomniane cele *Strategii jest Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004-2020*, który za cel strategiczny przyjął intensyfikację i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksową poprawę stanu zabytków nieruchomych.

Cele cząstkowe programu to:

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę.

Cele programu realizowane będą m.in. w ramach następujących priorytetów i działań:

- **Priorytet I: Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.**
- Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.

W ramach działania zostaną zaproponowane zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

zabytków na rynku. Rodzi to konieczność przeprowadzenia szerokich konsultacji ze środowiskami konserwatorskimi, właścicielami zabytków, a także z ewentualnymi partnerami Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wdrażającymi zaproponowany system, a następnie wystąpienie z inicjatywami ustawodawczymi przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

W ramach działania realizowane będą projekty rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne. Projekty muszą posiadać znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny, w tym szczególnie przyczyniać się do wzrostu dochodów, jak i zwiększać ilość miejsc pracy.

➤ **Priorytet II: Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W ramach działania przewiduje się zrealizowanie zadań mających na celu podniesienie wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, oraz podniesienie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków, jak również powołanie zespołu naukowego zajmującego się badaniami naukowymi w sferze wpływu zachowania i rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno – ekonomiczny regionów, w tym szczególnie turystyki. Ponadto planuje się promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi poprzez aktywizację społeczności wiejskich, a także ochronę i popularyzację kultury ludowej.

- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granice.

Działanie realizowane będzie poprzez wdrożenie Programu „Absent Patrymonium” - sieci informacji wirtualnej o zabytkach wywożonych i zaginionych. Program wpisuje się w cele i założenia MF EOG Oprócz wytyczonych w NPK

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

„Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” priorytetów i założonych działań, zadania wytyczone w dokumencie będą realizowane przez podprogramy m.in. Program „Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej”, Program Operacyjny „Promesa Ministra Kultury”.

4.2 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie podkarpackim na lata 2014 - 2017⁶⁹

Dla zagadnień związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie województwa podkarpackiego ważnym dokumentem jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie podkarpackim na lata 2014-2017 przyjęty przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą Nr XLII/846/14 z dn. 27.01.2014 r. Znajdujące się tam zapisy kompleksowo podejmują tematykę ochrony każdej kategorii zabytków oraz szeroko rozumianego krajobrazu kulturowego. Ustalenia tam zawarte wynikają wprost z zapisów ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami, kreślą główne kierunki i priorytety dla działań związanych z ochroną dziedzictwa.

1. Priorytet związany z ochroną i świadomym kształtowaniem krajobrazu kulturowego wyznacza następujące kierunki działań:

⁶⁹ *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie podkarpackim na lata 2014-2017*, Uchwała nr XLII/846/14 Sejmiku Województwa podkarpackiego z dnia 27 stycznia 2014 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- tworzenie parków kulturowych, jako forma ochrony krajobrazu kulturowego,
- ochrona i opieka nad zabytkami w strategiach rozwoju i planach zagospodarowania przestrzennego,
- integracja ochrony zabytków z ochroną przyrody,
- rewitalizacja i rewitalizacja układów urbanistycznych,
- ochrona układów ruralistycznych.

Powyższe zapisy mają głównie na celu odpowiednie kształtowanie krajobrazu kulturowego poprzez zapobieganie jego degradacji, dbałość o zabytki charakterystyczne dla regionu i rewitalizację obszarów wartościowych, jednakże przekształconych w wyniku działalności człowieka. Wśród kierunków działań wyznaczonych w priorytecie istotne jest wskazanie mówiące o włączeniu ochrony i opieki nad zabytkami w strategię i plany zagospodarowania przestrzennego, będące domeną lokalnego samorządu. Ważny jest również zapis dotyczący ochrony układów ruralistycznych, który w punktach wymienia najważniejsze zadania, m.in.: ochrona historycznie ukształtowanych układów wsi wraz z zapobieganiem rozproszeniu zabudowy i odpowiednim ukształtowaniem gabarytów nowej zabudowy mającym na celu przeciwdziałanie tworzeniu dominant architektonicznych, nawiązywanie i poszanowanie w nowych projektach architektonicznych lokalnej tradycji budownictwa.

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego województwa to kolejny priorytet uwzględniony w omawianym dokumencie. Zawarto tam wskazania odnoszące się do:

- ochrony obiektów o szczególnej wartości,
- zahamowania procesu degradacji zabytków
- dążenia do poprawy ich stanu zachowania,
- wspierania racjonalnego wykorzystania środków finansowych na ratowanie obiektów szczególnie zagrożonych,
- tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Wskazuje się tutaj na konieczność utworzenia szerszych, buforowych stref ochronnych wokół zabytków z listy UNESCO oraz ich priorytetowego finansowania.

2. Priorytet związany z badaniem i dokumentacją dziedzictwa kulturowego oraz promocją i edukacją służącym budowaniu tożsamości określa kierunki działań mające przede wszystkim służyć szeroko rozumianemu wykorzystaniu zabytków dla potrzeb edukacyjnych i turystycznych oraz zachowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji. Wymienia się tu m.in. następujące działania:

- rozpoznanie i dokumentowanie zasobu zabytków,
- przetwarzanie informacji o zabytkach,
- działania szkoleniowe,
- edukację i promocję wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu,
- ochronę kultury ludowej,
- tworzenie tematycznych szlaków turystycznych.

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego

Kierunki polityki przestrzennej zawarte w tym planie zostały powiązane z określonymi w strategii rozwoju województwa polami strategicznymi, priorytetami, celami i kierunkami działań. Wśród nich trzecie pole strategiczne to *Kultura, turystyka i ochrona środowiska*. W ramach tego pola za priorytet przyjęto *Rozwój kultury i ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego*. Za jeden z trzech przyjętych w jego ramach celów strategicznych uznano wzbogacenie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym i unikatowych wartościach przyrodniczo-kulturowych. Jednym ze sposobów realizacji tego celu winna być rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturowej jako podstawy tworzenia produktu turystycznego.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Ważne dla ochrony dziedzictwa kulturowego są przyjęte w Planie zasady, wśród których istotne znaczenie dla ochrony i opieki nad zabytkami mają przede wszystkim:

- ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układów urbanistycznych i obszarów proponowanych do ochrony krajobrazu kulturowego,
- przeznaczanie obszarów predysponowanych do ochrony przyrodniczej i krajobrazowej oraz obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe o różnym reżimie ochronnym, oparte o dokładne rozpoznanie zasobów, waloryzację terenu i określenie odporności środowiska na antropopresję,
- tworzenie spójnego systemu ekologicznego poprzez rozwój wielkoprzestrzennych obszarów ochrony środowiska naturalnego i kulturowego,
- promocja obszarów koncentracji walorów turystycznych, zespołów i obiektów zabytkowych w celu ich gospodarczego wykorzystania,
- zasada maksymalnej integracji działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności walorów krajobrazowych, przyrody, ochrony bioróżnorodności przyrody i krajobrazu kulturowego w sferze badawczej, społeczno-gospodarczej i ekonomicznej oraz w wojewódzkich programach sektorowych, na obszarach transgranicznych i na obszarach stykowych z sąsiednimi województwami,
- ograniczanie negatywnych skutków działalności urzędów infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej oraz różnych form aktywności społecznej i gospodarczej na środowisko naturalne i kulturowe.

W Planie zawarto też Ustalenia w zakresie ochrony, kształtowania i racjonalnego wykorzystania krajobrazu kulturowego, w których określono i wymieniono m.in.: obszary szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, obszary rezerwatów kulturowych, obiekty zabytkowe i zespoły obiektów zabytkowych przewidziane do szczególnej ochrony i wykorzystania turystycznego (m.in. jako

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Pomniki Historii). Wskazano także na historyczne układy urbanistyczne przewidziane do szczególnej ochrony, obiekty i zespoły obiektów wymagające stałej ochrony konserwatorskiej, istniejące i projektowane szlaki kulturowe oraz określono zasady ochrony i zagospodarowania przestrzennego na obszarach szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, jak również zasady ochrony układów urbanistycznych objętych szczególną ochroną. W Planie sformułowano także podstawowe cele i zasady realizacji oraz wyznaczono ogólnie obszar „Programu ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego terenów przygranicznych w zakresie unikatowej architektury drewnianej”.

Wykonana metodą SWOT synteza uwarunkowań wśród mocnych i słabych stron województwa uwzględnia także problemy dotyczące dziedzictwa kulturowego.

Plan wskazuje także na konieczność wykonania studiów programowo-przestrzennych dla: wskazanych stref koncentracji walorów turystycznych, ochrony zabytkowej architektury drewnianej terenów pogranicza, projektowanych parków i rezerwatów kulturowych, projektowanych szlaków kulturowych, stref uzdrowiskowych. Opracowanie ww. studiów określone zostało jako zadanie władz województwa. Uznano także za konieczne sporządzenie przez inne jednostki samorządowe miejscowych planów rewaloryzacji, rewitalizacji i zagospodarowania przestrzennego wybranych zabytkowych centrów miast historycznych oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów proponowanych Pomników Historii.

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego zawarto także wykaz działań i zadań, w ujęciu przedmiotowym i podmiotowym (między innymi w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego), których realizacja jest niezbędna dla osiągnięcia założonych w Planie celów.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

4.2.3 Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego – Podkarpackie 2010 stanowi aktualizację Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020⁷⁰

Ochrona dziedzictwa kulturowego ujęta została również w Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020. Wyznacza ona kierunki polityki regionalnej dla różnych poziomów administracji samorządowej oraz partnerów społecznych i gospodarczych.

Jak stwierdzono w części wstępnej „Nadrzędnym celem *Strategii* jest zapewnienie województwu podkarpackiemu partnerskiej i konkurencyjnej pozycji w Polsce i Europie, w oparciu o geograficzne położenie, potencjał demograficzny, tradycje przemysłowe, walory środowiskowe, historyczne i kulturowe”.

Ramy strategii wyznacza 8 głównych obszarów strategicznych, tj.:

- Gospodarka regionu,
- Infrastruktura techniczna,
- Obszary wiejskie i rolnictwo,
- Ochrona środowiska,
- Kapitał społeczny,
- Współpraca międzynarodowa,
- Ochrona zdrowia,
- Zabezpieczenie społeczne.

W części I *Strategii* w rozdziale zatytułowanym „Diagnoza sektorowo-przestrzenna kształtowania się procesu rozwoju regionu” w podrozdziale dotyczącym Turystyki i rekreacji wskazano na znaczenie dziedzictwa kulturowego w rozwoju tej dziedziny gospodarki: „Województwo dysponuje krajobrazem kulturowym o wybitnych wartościach estetycznych, skupionym na niewielkiej, stosunkowo dobrze skomunikowanej wewnętrznie przestrzeni (...) Wyróżniającym

⁷⁰ *Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego – Podkarpackie 2010 stanowi aktualizację Strategii rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2007-2020*, Uchwała nr XXXVII/697/13 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 sierpnia 2013 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

województwo potencjałem jest wielowątkowe dziedzictwo kulturowe, wpisane w konteksty religijne i zachowane, częstokroć, w unikalnej formie (np. architektura drewniana) oraz zasoby współczesnej kultury regionu: twórcy, środowiska artystyczne i intelektualne, imprezy, instytucje, organizacje pozarządowe, etc.” W tej samej części *Strategii* w podrozdziale dotyczącym *Kapitału społecznego* dokonano oceny i analizy istniejących instytucji i placówek kulturalnych (w tym muzeów), ważnych cyklicznych wydarzeń artystycznych i kulturalnych odbywających się na terenie województwa.

Część II Strategii: „Cele strategiczne, priorytety, kierunki działań i przedsięwzięcia”, działania odnoszące się w znacznym stopniu do problematyki ochrony i opieki nad zabytkami znalazły się m.in.:

W rozdziale dotyczącym Gospodarki regionu:

- Priorytet 3: Działania na rzecz podniesienia atrakcyjności regionu dla rozwoju inwestycji
- W Kierunku działania 2: *Tworzenie korzystnego klimatu dla inwestorów* , gdzie wskazano, że „...rolą samorządu województwa jest optymalne wykorzystanie położenia geograficznego, środowiska naturalnego, walorów kulturowych regionu, kapitału ludzkiego itp. dla stworzenia konkurencyjnej oferty w celu przyciągnięcia inwestora...”
- Priorytet 4: Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa
- W Kierunku działania 1: *Podniesienie konkurencyjności produktu turystycznego, gdzie stwierdzono, że „Niezbędna jest modernizacja szlaków turystycznych, dalsza rewaloryzacja zabytkowych, a często unikatowych, obiektów sakralnych i świeckich (w tym obiektów architektury pałacowo-zamkowej oraz budownictwa drewnianego)”*,
- W Kierunku działania 3: *Współpraca i współdziałanie podmiotów i instytucji związanych z turystyką, w tym rozwijanie partnerstwa publiczno-prywatnego oraz*

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

służącego pozyskiwaniu środków z funduszy europejskich i innych zewnętrznych źródeł wspierających bezpośrednio lub pośrednio rozwój turystyki wskazano, że „Należy przyjąć ustalenie, że wojewódzkie programy obejmujące rozwój transportu, budowę zbiorników wodnych, rewaloryzację zabytków i ochronę dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego, rozwój terenów wiejskich i inne związane z podróżami i usługami świadczonymi odwiedzającym, będą opiniowane przez specjalistów z zakresu turystyki. Podstawą sukcesu w realizacji przedsięwzięć rozwijających turystykę będzie montaż środków finansowych współdziałających podmiotów oraz sięganie po fundusze zewnętrzne, zwłaszcza z Unii Europejskiej. W oparciu o przepisy prawne regulujące partnerstwo publiczno-prywatne przygotowywane będą projekty turystyczne, których efektem będą nowe miejsca pracy lub zwiększenie dochodów ludności regionu”.

W rozdziale dotyczącym Ochrony Środowiska uznano, że celem strategicznym w tej dziedzinie jest poprawa jakości środowiska oraz zachowanie i ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych:

- o Priorytet 4: Zachowanie oraz ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej. Zwrócono uwagę, że „Warunki przyrodnicze dają możliwość rozwoju rolnictwa (szczególnie ekologicznego), leśnictwa, turystyki (w tym agroturystyki), a także lecznictwa uzdrowiskowego. Stan środowiska przyrodniczego ma ogromne znaczenie dla turystyki, a dodatkowym, sprzyjającym rozwojowi tej dziedziny elementem jest zachowanie autentycznych zasobów kulturowych”.

W rozdziale zatytułowanym Kapitał społeczny:

- o Priorytet 3: Rozwój kultury. Uznano, że: „Główną ideą polityki kulturalnej na lata 2007-2020 na poziomie regionu jest dążenie do uzyskania odczuwalnej społecznie poprawy w zaspokajaniu potrzeb kulturalnych, a jej kluczowe cele

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

to: - przeciwdziałanie nadmiernym, społecznie nieakceptowanym dysproporcjom w poziomie rozwoju i warunków uczestnictwa kulturalnego ludności w województwie (zwłaszcza między stolicą regionu a jej otoczeniem), - pielęgnowanie (ochrona) tożsamości kulturowej regionu, w tym tożsamości narodowych i etnicznych, wzmocnienie procesów integracyjnych w społeczności regionalnej, - poprawa jakości środowiska kulturowego Podkarpacia.”

- w Kierunku działania 2: *Kształtowanie kulturowej tożsamości regionalnej* zawarto bardzo istotne z punktu widzenia ochrony i opieki nad zabytkami wskazania i cele. „Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia ochronę dziedzictwa kulturowego i dostępu do wartości kulturowych, przy kierowaniu się zasadą równoważonego rozwoju społeczeństwa. Wymaga to: - ugruntowania zasady zrównoważonego rozwoju jako podstawy trwałej polityki społecznej, kulturalnej i przestrzennej Podkarpacia, - zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, a także rewaloryzacji i rewitalizacji kulturowo zdegradowanego środowiska. Wychodząc z tych założeń, jako jeden z głównych celów rozwoju kultury województwa podkarpackiego przyjęto kształtowanie jego kulturowej tożsamości. Oznacza to budowanie - wokół istniejącego tutaj dziedzictwa kulturowego i tradycji - podkarpackiej świadomości regionalnej. Dokonywać się ono powinno poprzez zachowanie i odbudowę dziedzictwa kulturowego, wspieranie twórczości artystycznej oraz ochronę krajobrazu kulturowo-przyrodniczego wsi i miast”.

Uznano też, że: „Wzmacnianiu regionalnych więzi kulturowo-społecznych mieszkańców województwa podkarpackiego będą służyć m.in.:

- „propagowanie wiedzy o regionie i „małych ojczyznach” - zwłaszcza wśród młodzieży szkolnej (organizacja wycieczek turystyczno-krajoznawczych, wyznaczanie „szlaków kulturowo - historycznych”),

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- promocja korzyści ze współpracy kulturalnej społeczności i władz w ramach regionu,
  - ochrona dóbr kultury materialnej (w szczególności zabytków nieruchomych, tak architektury miejskiej jak i wiejskiej, oraz zabytków ruchomych - wytworów sztuki czy rzemiosła),
  - zachowanie innych wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń,
  - wspieranie twórczości artystycznej o znaczeniu ogólnonarodowym, regionalnym i lokalnym, której źródła tkwią w dziedzictwie regionu,
- w Kierunku działania 3: *Poprawa jakości środowiska kulturowego* „Dobry stan szeroko rozumianego środowiska kulturowego oznacza zapewnienie przyszłym pokoleniom życie w otoczeniu dóbr o wysokich standardach oraz zachowanie i pomnażanie dziedzictwa kulturowego. Zrównoważony rozwój Podkarpacia musi stawiać za nadrzędny cel zachowanie wartości środowiska kulturowego oraz poprawę jego jakości”.

W rozdziale dotyczącym Współpracy międzynarodowej za cel strategiczny uznano wspieranie rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochronę wartości przyrodniczo – krajobrazowych:

- Priorytet 2: Współpraca na rzecz rozwoju turystyki, ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego. Stwierdzono, że: „Współpraca międzynarodowa zorientowana na wzajemne poznawanie się, rozwijanie więzi społecznych i gospodarczych, to istotny czynnik rozwoju podróży między krajami (...) W rozwoju turystyki w regionie szczególną rolę powinno odgrywać dziedzictwo i życie kulturalne regionu, gdyż kultura w istotnym stopniu inspiruje rozwój turystyki, zaś ruch turystyczny wspiera i promuje dobra kultury. Należy podkreślić, iż dziedzictwo kulturowe Podkarpacia, oparte na wielonarodowej,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

wielokulturowej i wielowyznaniowej historii regionu, stanowi składową kultury europejskiej, godną różnorodnych działań promocyjnych, a także rozwoju wymiany kulturalnej. Korzystając z doświadczeń krajów o rozwiniętej gospodarce turystycznej oraz ze wsparcia europejskich i innych funduszy celowych, podejmować należy działania służące ochronie, jak i ekspozycji turystycznej dóbr kultury, tworzeniu nowych produktów turystycznych oraz podnoszeniu poziomu obsługi międzynarodowego ruchu turystycznego.

- w Kierunku działania 1: Współpraca w zakresie informacji i promocji turystyczno-kulturalnej przyjęto, że: „Współpraca międzynarodowa województwa powinna obejmować działania w zakresie upowszechniania informacji turystycznej i kulturalnej, realizowane na poziomie międzynarodowym, międzyregionalnym i transgranicznym”.
- w Kierunku działania 2: Podejmowanie działań w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego wskazano, że „Nieodzowne jest również podejmowanie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
  - inicjowanie i wspieranie wspólnych projektów badawczych, edukacyjnych i edytorskich prezentujących i upowszechniających dziedzictwo kulturowe, w tym pogranicza polsko – słowackiego,
  - ukraińskiego (programy edukacyjne, trasy turystyczne, imprezy folklorystyczne, festyny archeologiczne itp.),
  - zagospodarowanie, popularyzację i promocję obiektów zabytkowych oraz ich wykorzystanie jako miejsc szczególnie atrakcyjnych turystycznie,
  - realizację programu ochrony unikatowej drewnianej architektury sakralnej: rzymskokatolickiej, greckokatolickiej i prawosławnej jako obiektów będących dla regionu i pogranicza polsko-słowacko-ukraińskiego wyznacznikiem tożsamości kulturowej, specyficznym przykładem wielowiekowej linii rozwojowej tradycyjnych świątyń drewnianych, obiektów dokumentujących lokalną tożsamość religijno-kulturową,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- przygotowanie programu ochrony zabytkowych cmentarzy, ze szczególnym uwzględnieniem cmentarzy wojskowych z okresu I wojny światowej oraz kirkutów jako ważnych elementów dziedzictwa kulturowego- wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów,
- publikowanie materiałów dokumentujących i popularyzujących dziedzictwo i krajobraz kulturowy.”
- w Kierunku działania 3: Podejmowanie działań na rzecz rozwoju turystyki wskazano m.in. na potrzebę – tworzenia transgranicznej infrastruktury turystycznej, a zwłaszcza szlaków turystycznych uwzględniających wspólne dziedzictwo kulturowe, przyrodnicze, historyczne, a także przemysłowe.

4.2.4 Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020⁷¹

Zakres Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 jest odpowiedzią na wyzwania rozwojowe, określone dla regionu w głównych dokumentach strategicznych i uwzględnia te obszary interwencji, których realizacja przyniesie największe efekty.

Program formułuje ramy interwencji dla prowadzenia działań wpisujących się w trzy priorytety określone w głównym dokumencie kierunkowym dla polityki spójności, jakim jest Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020. Jednym spośród trzech priorytetów Strategii Europa 2020 jest rozwój inteligentny wskazujący na potrzebę rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i innowacji, stanowiący warunek zapewniający inteligentny wzrost gospodarczy. Kolejnym priorytetem Strategii Europa 2020 jest rozwój zrównoważony rozumiany jako wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku, niskoemisyjnej

⁷¹ Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, Uchwała nr XXXIII/629/15 Zarządu Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie z dnia 3 marca 2015 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

i konkurencyjnej. Jako trzeci priorytet Strategia Europa 2020 wskazuje rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu, czyli wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną. Efektem realizacji Strategii Europa 2020 ma być gospodarka bazująca na wiedzy, niskoemisyjna, promująca przyjazne środowisku technologie, oszczędnie gospodarująca zasobami, kreująca nowe „zielone” miejsca pracy, a zarazem zachowująca dbałość o spójność społeczną.

Przeprowadzona analiza problemów, potrzeb i potencjałów obszarów/sektorów objętych Programem wskazuje na następujące wyzwania:

- ✓ w obszarze gospodarki - wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu oraz rozwój przedsiębiorczości w województwie podkarpackim,
- ✓ w obszarze usług publicznych – upowszechnienie technologii informacyjno – komunikacyjnych w województwie podkarpackim,
- ✓ w obszarze transportu – poprawa dostępności do autostrady i dróg ekspresowych, a także zwiększenie wewnątrz-regionalnej dostępności do ośrodków życia społeczno-gospodarczego, w tym m.in. regionalnych biegunów wzrostu /stref aktywności gospodarczej zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie węzłów sieci TEN-T/ węzłów przeładunkowych poza siecią TEN-T,
- ✓ w obszarze edukacji - wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów oraz modernizacja i dostosowanie procesów kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy,
- ✓ w obszarze czystej energii - poprawa efektywności energetycznej, w tym zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii,
- ✓ w obszarze ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom – poprawa stanu środowiska i zachowanie różnorodności biologicznej, przy równoczesnym zwiększeniu skuteczności w reagowaniu na klęski żywiołowe,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018- 2021

- ✓ w obszarze kultury i dziedzictwa kulturowego – zachowanie dla przyszłych pokoleń zasobów dziedzictwa kulturowego,
- ✓ w obszarze systemu osadniczego województwa podkarpackiego – wzmocnienie pozycji Rzeszowa oraz pozostałych biegunów wzrostu województwa podkarpackiego w przestrzeni regionalnej i krajowej, dynamizujące procesy rozwojowe w obrębie województwa,
- ✓ w obszarze rynku pracy: wzrost liczby osób lepiej przygotowanych do wejścia i utrzymania się na rynku pracy:
  - wzrost liczby nowo utworzonych firm,
  - zwiększenie trwałości nowo powstałych miejsc pracy,
  - wzrost liczby miejsc w żłobkach i innych formach opieki nad dziećmi do lat 3,
  - wzrost liczby osób powracających na rynek pracy,
  - wzrost liczby pracowników firm podnoszących swoje kompetencje,
  - zwiększenie/wydłużenie okresu aktywności zawodowej, w tym dostępności do programów,
  - profilaktycznych mieszkańców województwa i zmniejszenie umieralności na nowotwory, zmniejszenie kosztów leczenia późno wykrytych nowotworów, zmniejszenie kosztów społecznych,
- ✓ w obszarze integracji społecznej:
  - integracja, reintegracja i włączenie w nurt życia społecznego i zawodowego - adresowana do środowisk i rodzin jako trwały proces. Przerwanie/odwrócenie procesu uzależnienia od pomocy społecznej,
  - poprawa dostępu do usług społecznych (w tym mieszkalnictwa wspomagane) i zdrowotnych (w szczególności dla osób starszych) w regionie, w tym zmniejszenie obciążenia instytucji pomocy społecznej.

Cele i zakres wsparcia RPO WP 2014-2020 są odpowiedzią na wyzwania rozwojowe nakreślone w Umowie Partnerstwa. Podstawą wyboru celów

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

tematycznych realizowanych w ramach RPO WP 2014-2020, uwzględniającą zarówno wnioski z diagnozy sytuacji społeczno – gospodarczej województwa podkarpackiego, jak również szerokie uwarunkowania europejskie i krajowe, są przede wszystkim zapisy Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020, w której określone zostały obszary koncentracji potencjałów i barier rozwojowych regionu na tle strategicznych kierunków rozwoju. Dlatego też celem głównym RPO WP 2014-2020 jest wzmocnienie i efektywne wykorzystanie gospodarczych i społecznych potencjałów regionu dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju województwa.

Oś priorytetowa IV - Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturalnego

Cele szczegółowe osi priorytetowej:

1. zwiększona odporność na zagrożenia wynikające ze zmian klimatu występujące na terenie województwa podkarpackiego
2. zwiększony udział odpadów zebranych selektywnie w województwie podkarpackim,
3. zwiększony odsetek ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków
4. podniesiona atrakcyjność kulturalna regionu i zwiększona dostępność dóbr kultury
5. wzmocnione mechanizmy ochrony różnorodności biologicznej w regionie.

Działanie 4.4 Kultura

Celem szczegółowym działania jest podniesienie atrakcyjności kulturalnej regionu i dostępność dóbr kultury. Rezultatem natomiast jest:

- wzrost liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [odwiedziny/rok].

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- Liczba osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem [osoby/rok].

Typy projektów:

- Prace konserwatorskie, prace restauratorskie i roboty budowlane i/lub zakup wyposażenia służące zachowaniu zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, w celu udostępnienia ich jako atrakcje kulturalne regionu.
- Prace konserwatorskie, prace restauratorskie i/lub zakup wyposażenia w zakresie zabytkowych muzealiów, starodruków, zabytkowych archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych, w celu ich udostępnienia jako atrakcje kulturalne regionu i zabezpieczenia przed zagrożeniami.
- Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury służącej udostępnianiu zabytków, znajdującej się wyłącznie w bezpośrednim ich otoczeniu (tylko jako element większego projektu).
- Rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury instytucji kultury w tym teatrów, bibliotek, ognisk artystycznych, muzeów, domów kultury, galerii sztuki, wraz z bezpośrednim otoczeniem powiązaniem z funkcjonowaniem tych obiektów.
- Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w celu monitoringu i zabezpieczenia zabytków nieruchomych oraz instytucji kultury wraz z otoczeniem na wypadek zagrożeń (tylko jako element większego projektu).
- Budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w celu udostępniania zabytków oraz instytucji kultury dla osób niepełnosprawnych (tylko jako element większego projektu).

Typy beneficjenta:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia, jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość,
- prawną, instytucje kultury,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- porozumienia podmiotów wyżej wymienionych, reprezentowane przez lidera

Celem nadrzędnym osi priorytetowej IV jest ochrona środowiska, zachowanie różnorodności biologicznej oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla zwiększenia atrakcyjności regionu. Działania w ramach osi priorytetowej IV będą koncentrować się na rozwoju infrastruktury w zakresie gospodarki odpadami i wodno-ściekowej, ochronie różnorodności biologicznej i dziedzictwa kulturowego, rozwoju instytucji kultury, zwiększeniu możliwości zapobiegania zagrożeniom naturalnym oraz wzmocnieniu odporności na zagrożenia związane z negatywnymi efektami zmian klimatu.

4.2.5 Program Rozwoju Kultury w Województwie podkarpackim na lata 2010-2020⁷²

Program zawiera zarówno syntetyczną charakterystykę zasobu dziedzictwa kulturowego (zabytków nieruchomych), prezentację działających na terenie województwa muzeów i zgromadzonych w nich zbiorów, z krótkim omówieniem placówek muzealnych, dla których Województwo Podkarpackie jest organizatorem, jak również wyznaczone cele strategiczne, wśród których Ochrona dziedzictwa kulturowego zajmuje ważne miejsce. Wyszczególnione też zostały konkretne działania, które są zbieżne z działaniami Programu opieki. Są to:

---

⁷² Program Rozwoju Kultury w Województwie podkarpackim na lata 2010-2020, Uchwała nr XVLI/876/10 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 26 kwietnia 2010 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

1. Rozpoznanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego w celu zgromadzenia informacji na temat cennych pozostałości po wielowiekowej i wielokulturowej historii.
2. Inwentaryzacja i ewidencja zabytków kultury materialnej i niematerialnej regionu.
3. Prowadzenie prac badawczo - naukowych związanych z dziedzictwem kulturowym województwa.
4. Popularyzacja wyników badań i wykorzystanie ich w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym oraz w dziedzinach pokrewnych.
5. Rewaloryzacja materialnego dziedzictwa kulturowego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem zabytków ruchomych i nieruchomych wraz z ich zabytkowym otoczeniem, wyposażenia, wystroju i kolekcji oraz układów urbanistycznych, ruralistycznych i zabytkowych zespołów budowlanych i parkowych.
6. Podejmowanie działań na rzecz fizycznej ochrony zabytków przed zagrożeniami.
7. Upowszechnianie wiedzy o znaczeniu i wartości dziedzictwa kulturowego poprzez inicjowanie i realizację programów edukacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych.
8. Budzenie wrażliwości społecznej i kształtowanie postaw odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe województwa i jego przekazanie następnym pokoleniom w niezmienionej formie.
9. Ochrona tożsamości kulturowej mieszkańców województwa, poprzez położenie nacisku na tolerancję i pozyskiwanie wiedzy na temat różnorodności narodowo - etniczno - religijnej charakterystycznej dla terenów obecnego województwa podkarpackiego.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

10. Aktywizacja społeczności lokalnych, organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie przejmowania zabytków i adaptacji ich na cele kulturalne umożliwiające poszanowanie ich pierwotnego charakteru.
11. Inicjowanie i realizacja projektów dotyczących pozamaterialnej sfery dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem działań zmierzających do integracji społeczności regionalnej województwa wokół kultywowania tradycji i popularyzowania odmienności kulturowej województwa.
12. Tworzenie parków kulturowych dla ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla lokalnej tradycji budowlanej i osadniczej.
13. Udostępnianie dziedzictwa kulturowego województwa poprzez realizację projektów mających na celu powstanie infrastruktury umożliwiającej jego prezentację i promocję, w tym tworzenie szlaków tematycznych obejmujących najcenniejsze i najważniejsze miejsca z punktu widzenia wartości historyczno-kulturowej.

W innych celach strategicznych wskazano też szereg działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, w tym m.in. rozwój muzeów, digitalizacja zbiorów, szereg działań promocyjnych, edukacyjnych i dokumentacyjnych odnoszących się nie tylko do szeroko pojętej kultury, lecz również ściśle w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego, a także rozwój turystyki w oparciu o obiekty zabytkowe.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

4.2.6 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2014-2017⁷³

Założenia programowe zostały zaktualizowane w oparciu o dokonane analizy w zakresie: aktualnych tendencji dotyczących ochrony dziedzictwa, oceny zmian w stanie zachowania zabytków w stosunku do stanu sprzed czterech lat oraz kierunków rozwoju polityki regionalnej województwa podkarpackiego. Większą uwagę zwrócono na obiekty najcenniejsze oraz potrzebę wzmocnienia ich ochrony i właściwego zarządzania, co ma szczególne znaczenie w kontekście dokonanego ostatnio wpisu na Listę UNESCO czterech obiektów z terenu województwa podkarpackiego. Więcej uwagi poświęcono też działaniom skierowanym na wzmocnienie tożsamości regionalnej oraz zachowanie dziedzictwa świadczącego o historycznej wielokulturowości regionu.

- Priorytet I - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Zawiera 3 kierunki działań oraz szereg działań, które odnoszą się do celów nr 1, 2 i określonych w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87 ust.2) i generalnie służyć mają: dbałości o krajobraz kulturowy regionu, o zachowanie jego charakterystycznych elementów zabytkowych i przyrodniczych oraz dążeniom do rewaloryzacji przekształconych cennych elementów dziedzictwa, a także włączenia dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia samorządów lokalnych. Cele takie mogą zostać spełnione poprzez realizację działań ujętych w kierunkach działań odnoszących się do: rewaloryzacji założeń urbanistycznych i ruralistycznych, zachowania tożsamości regionalnej i lokalnej oraz historycznej wielokulturowości regionu, tworzenie parków kulturowych.

- Priorytet II - Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym

Jako czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego województwa zawiera 6 kierunków działań oraz działania odpowiadające celom nr 3 do 7 wymienionych w

---

⁷³ Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2014-2017, Uchwała nr XLII/846/14 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 stycznia 2014 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87 ust.2). Wskazane do realizacji działania i zadania przyczynić się mają przede wszystkim do: ochrony obiektów o szczególnej wartości, zahamowania procesu degradacji zabytków i dążenia do poprawy ich stanu zachowania, wspierania racjonalnego wykorzystania środków finansowych na ratowanie obiektów szczególnie zagrożonych, tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

- Priorytet III - Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego oraz promocja i edukacja służące budowaniu tożsamości

Zawiera 3 kierunki działań oraz zadania, które zgodne są z celami nr 4 do 7 określonymi w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87 ust.2) uwzględnione w tym priorytecie jako kierunki działań.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1. Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Hyżne na lata 2016 – 2025⁷⁴

Ważne dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasady są przyjęte w w/w dokumencie, wśród których istotne znaczenie dla ochrony i opieki nad zabytkami mają przede wszystkim punkty:

7.2. Obszar priorytetowy II - Gospodarka lokalna

Jest to jeden z priorytetowych obszarów rozwoju gminy Hyżne. Gospodarka lokalna korzysta z sektora rolniczego, turystyki oraz działalności produkcyjno-usługowej.

Celem strategicznym tego punktu jest „Zapewnienie mieszkańcom gminy możliwości zatrudnienia w lokalnych podmiotach gospodarczych oraz zakładania własnych przedsiębiorstw, jak również stworzenie lokalnego systemu współpracy istniejących przedsiębiorców”.

Celem operacyjnym 1 jest tutaj „Rozwój turystyki jako wiodącego sektora gospodarki gminy Hyżne”.

Sektor ten został wskazany jako szansa na tworzenie miejsc zatrudnienia dla mieszkańców gminy. Turystyka wydaje się być kluczowym kierunkiem rozwoju gospodarczego gminy z uwagi na jej położenie, uwarunkowania przyrodnicze i krajobrazowe oraz zasoby naturalne (występowanie źródeł mineralnych). Rozwój sektora turystycznego w gminie wymaga podjęcia działań zarówno inwestycyjnych, rewitalizacyjnych, jak i promocyjnych, a z uwagi na złożoność i specyfikę sektora turystycznego, a także współpracy z innymi aktorami lokalnymi (podmioty

⁷⁴ Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Hyżne na lata 2016–2025, Uchwała Nr XVII/99/16 z dnia 2 marca 2016 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

prywatne, organizacje pozarządowe), sąsiadującymi gminami, władzami powiatu rzeszowskiego i województwa podkarpackiego oraz instytucjami publicznymi wyspecjalizowanymi w zakresie turystyki np. Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna (PROT) czy z Rzeszowskim oddziałem Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK). Realizacja celu operacyjnego 1 realizowana będzie poprzez trzy grupy działań:

- Działanie 1.1 Rozwój infrastruktury turystycznej w gminie

Rozwój sektora turystycznego w gminie wymaga właściwego przygotowania infrastruktury turystycznej oraz podjęcia działań ukierunkowanych na rewitalizację istniejących obiektów, które utraciły swoje dawne funkcje. Z uwagi na koszty oraz specyfikę tego typu obiektów, władze gminy powinny podjąć współpracę z podmiotami prywatnymi funkcjonującymi w gminie oraz właścicielami gruntów prywatnych. Sektor turystyczny gminy Hyżne może stać się konkurencyjny względem otaczających gminę jednostek terytorialnych przede wszystkim dzięki istniejącym zasobom przyrodniczo-krajobrazowym, dostępności, efektywnej komunikacji gminy z Rzeszowem (rozwój turystyki weekendowej, wiejskiej, ekoturystyki) oraz przystępnym cenom usług turystycznych i okołoturystycznych. Na system atrakcyjność turystyczną gminy Hyżne składają się m.in.:

- a) istniejące już szlaki piesze
- b) trasy rowerowe,
- c) trasy konne i narciarskie,
- d) stok narciarski,
- e) punkty widokowe,
- f) pomniki przyrody.

Rozbudowa systemu infrastruktury gminnej zmierzająca do przyciągnięcia jak największej grupy turystów powinna przebiegać z zachowaniem istniejącego potencjału i układu przestrzennego gminy. W tym celu planowane są działania

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

rewitalizacyjne, które pozwolą na wykorzystanie obszarów i obiektów, które utraciły swoje dotychczasowe funkcje. Planowane działania rewitalizacyjne mają charakter przestrzenny, środowiskowy (przyrodniczy) i społeczny. Wytężanie nowych i poprawa atrakcyjności istniejących szlaków turystycznych wymaga ścisłej współpracy z właścicielami gruntów prywatnych i podmiotami usługowymi. Niezbędne jest podjęcie działań zmierzających do rozbudowy i podniesienia standardu towarzyszącej infrastruktury turystycznej na terenie gminy, tj. bazy gastronomiczno-noclegowej i jej otoczenia. Ponadto widoczny jest brak współpracy podmiotów prywatnych, co ogranicza możliwości przygotowania wspólnej, kompleksowej oferty turystycznej. Oprócz tego oferta noclegowo-gastronomiczna musi być dostosowana do form turystyki rozwijanych w gminie i adresowana do precyzyjnie zidentyfikowanych grup potencjalnych turystów.

- Działanie 1.2 Współpraca na rzecz atrakcyjnej oferty turystycznej

Z uwagi na specyfikę sektora turystycznego gminy, który w dużej mierze zależy od pomiotów prywatnych i ich działań inwestycyjnych, warunkiem rozwoju turystyki w gminie Hyżne jest podjęcie współpracy międzysektorowej, łączącej przedstawicieli sektora publicznego i prywatnego. Jednym z kluczowych elementów – poza dokumentem programowym – jest stworzenie ciała doradczego (rady społecznej/forum społecznego), złożonego ze wspomnianych przedstawicieli sektora publicznego i prywatnego, którego celem byłoby wypracowanie wspólnie kierunków i planowanych działań na rzecz rozwoju turystyki. Silne rozdrobnienie terenów wymaga podjęcia uzgodnień dotyczących kierunków rozwoju turystyki oraz wspólnych działań. Pomimo posiadanego potencjału turystycznego gminy Hyżne ważne jest powiązanie oferty gminy z sąsiednimi jednostkami terytorialnymi, zwłaszcza, że istnieją już podstawy takiej współpracy w postaci „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu”, której gmina Hyżne jest członkiem od 2006 roku,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

będąc jednym z założycieli tego podmiotu.⁷⁵ Władze sąsiadujących gmin powinny poczynić starania zmierzające do opracowania wspólnej koncepcji rozwoju turystyki oraz związanej oferty turystycznej, która pozwoliłaby wydłużyć pobyty przyjeżdżających turystów (z turystyki weekendowej do kilkudniowej). Przejawem współpracy jednostek lokalnych w zakresie turystyki mogłoby być powołanie wspólnej Lokalnej Organizacji Turystycznej (LOT), która zgodnie z obowiązującymi przepisami ma na celu integrację społeczności lokalnych, władz samorządowych i podmiotów branży turystycznej, tworzenie i promowanie wspólnego produktu turystycznego, prowadzenie punktów informacji turystycznej, a także monitorowanie ruchu turystycznego na terenie działania LOT.

- Działanie 1.3 Oferta i promocja turystyczna gminy

Gmina Hyżne ma potencjał do rozwoju różnych form turystyki, jednak niezbędne jest podjęcie działań o charakterze rewitalizacyjnym, aby dostosować istniejące obiekty infrastruktury turystycznej, przywrócić naturalne bogactwo i dziedzictwo kulturowe gminy. Szansą na rozwój turystyki w gminie jest zintensyfikowanie pobytów krótkoterminowych oraz pozyskanie turystów, dla których gmina nie jest miejscem docelowym, ale przystankiem na drodze w Bieszczady. Potencjał gminy pozwala na rozwój takich form turystyki, jak:

- a) **turystyka wiejska, agroturystyka i turystyka ekologiczna (ekoturystyka)** – wykorzystująca istniejącą bazę agroturystyczną oraz noclegową może być atrakcyjna zarówno dla osób spoza województwa podkarpackiego, jak i mieszkańców regionu, którzy najczęściej decydują się na pobyty weekendowe (z noclegiem lub bez). Dogodna lokalizacja w pobliżu Rzeszowa sprawia, że oferta gminy Hyżne może być konkurencyjna względem innych terenów województwa podkarpackiego.

---

⁷⁵ Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu, <http://www.liderds.ostnet.pl/> (29.01.2018).

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- b) **turystyka aktywna (sezon letni i zimowy)** – oferta turystyki aktywnej powinna zostać skierowana do osób aktywnych, uprawiających zarówno sporty zimowe, jak i letnie lub całoroczne. Promocja turystyki aktywnej powinna zostać powiązana z cyklicznie organizowanymi wydarzeniami sportowo-rekreacyjnymi, np. takimi, jak organizowany już Rajd Rowerowy Szlakiem Rodowodu gen. Władysława Sikorskiego, Bieg Niezlomnych oraz wydarzeniami kulturalnymi odbywającymi się na terenie gminy.
- c) **turystyka edukacyjna** – wykorzystanie uwarunkowań krajobrazowych oraz bogactwa fauny i flory w celach edukacyjnych. Na terenie gminy zlokalizowany jest np. ośrodek prywatny – „Boska Dolina” w Dylągówce, który posiada warunki do zakwaterowania oraz zapewnienia aktywnych form spędzania czasu (rekreacja, turystyka, sport) dla dzieci i młodzieży podczas pobytów edukacyjnych typu „zielone szkoły”.
- d) **turystyka sakralna (religijna)** – to kolejna forma turystyki, którą można rozwijać na terenie gminy Hyżne oraz we współpracy z sąsiadującymi gminami. Potencjał stanowią sakralne obiekty architektoniczne (np. kościół pw. Narodzenia NMP, wikarówka) czy zespół kapliczek „Dróżki Siedmiu Boleści Matki Bożej”, na zboczu wzgórza kościelnego (1934 r.).
- e) **turystyka uzdrowiskowo-rekreacyjna** – specyfika zasobów naturalnych gminy Hyżne w postaci czystego środowiska, walorów przyrodniczych oraz wód mineralnych o właściwościach leczniczych, jak również jej położenie w spokojnej i cichej okolicy, (przy jednoczesnym łatwym dostępie do dużej aglomeracji miejskiej) powoduje, że oferta gminy powinna zostać

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

zorientowana na osoby starsze oraz rekonwalescentów i osoby niepełnosprawne, które mogłyby powiązać pobyty w celach leczniczych z aktywnym spędzaniem wolnego czasu.

Zaletą gminy Hyżne jest to, iż jej oferta turystyczna nie ma charakteru sezonowego, ale odpowiednio przygotowana, może przyciągać turystów przez cały rok. Samo stworzenie oferty nie wystarczy. Konieczne w tym zakresie jest podjęcie działań promocyjnych obejmujące:

- identyfikację grup potencjalnych turystów na podstawie badań rozpoznawalności gminy i jej popularności wśród mieszkańców województwa podkarpackiego;
- przygotowanie oferty promocyjnej powiązanej z lokalnymi produktami i cyklicznie organizowanymi wydarzeniami kulturalnymi i sportowo-rekreacyjnymi w gminie;
- promocja z wykorzystaniem: nowych mediów (poprawa atrakcyjności strony internetowej gminy, profil gminy w mediach społecznościowych np. Facebook, Instagram, Youtube), internetowych portali turystycznych i innych (społecznych, lifestylowych, gospodarczych) lokalnych i regionalnych, a także mediów tradycyjnych w postaci prasy branżowej (turystycznej), radia o zasięgu regionalnym (zapowiedzi imprez cyklicznych).

7.3. Obszar priorytetowy III - Kapitał ludzki i społeczny

W obszarze tym celem priorytetowym jest „Tworzenie warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego mieszkańców gminy Hyżne poprzez poprawę atrakcyjności oferty edukacyjnej i szkoleniowej dla różnych grup wiekowych oraz wspieranie aktywności społecznej i partycypacji publicznej mieszkańców”.

Najbardziej interesującym nas celem jest tu cel operacyjny 2: Rozwój kultury, tradycji i dziedzictwa gminy.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Bogate tradycje gminy oraz lokalna tożsamość powinny być pielęgnowane i stanowić jeden z aspektów promocji gminy. Ochrona dziedzictwa i tradycji oraz popularyzacja dorobku kulturowego gminy Hyżne będzie realizowana poprzez dwie grupy działań zorientowanych na promowanie tradycji i dziedzictwa gminy oraz rozwijanie oferty kulturalnej gminy.

- Działanie 2.1 Promocja tradycji i dziedzictwa kulturowego gminy oraz lokalnej tożsamości

Działania ukierunkowane na promocję tradycji i lokalnego dziedzictwa dotychczas były realizowane głównie poprzez działalność kół gospodyń wiejskich, organizacji pozarządowych oraz w ramach „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu”. W ramach działań promocyjnych należy skoncentrować się na:

- a) integracji pokoleń i propagowaniu dorobku kulturowego gminy wśród dzieci i młodzieży (m.in. poprzez zachęcanie uczestnictwa w warsztatach i pokazach, angażowanie się w działalność kół i tworzenie stowarzyszeń kulturalnych na terenie gminy),
- b) promocji lokalnych produktów przy wykorzystaniu aktywnych i nowoczesnych form, np. Internetu, tak by wyjść z ofertą także do osób spoza gminy Hyżne,
- c) promowaniu postaci historycznych związanych z terenem gminy (gen. Władysław Sikorski),
- d) promocji zabytków (w tym sakralnych) oraz lokalnego rękodzieła,
- e) organizacji cyklicznych imprez kulturalnych, które byłyby połączone z innymi wydarzeniami, np. sportowymi, a jednocześnie stanowiły okazje do prezentacji lokalnego dorobku.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- Działanie 2.2 Poprawa atrakcyjności oferty kulturalnej gminy

Poprawa atrakcyjności oferty kulturalnej gminy powinna obejmować zarówno działania modernizacyjne, inwestycyjne, jak i związane z uatrakcyjnieniem oferty kulturalnej i jej lepszą. Dotychczasowa działalność kulturalna gminy koncentruje się na cyklicznych wydarzeniach, mających raczej wymiar lokalny, dość typowych i niewyróżniających się na tle pozostałych gmin powiatu rzeszowskiego. Poprawa atrakcyjności oferty kulturalnej powinna obejmować rozwój i promocję wiodącego kulturalnosportowo-rekreacyjnego wydarzenia, którym dla gminy Hyżne jest Złot Szlakiem Rodowodu gen. Władysława Sikorskiego (rajd rowerowy połączony z wydarzeniami kulturalnymi) organizowany cyklicznie, który pozwoliłoby wykorzystać i efektywniej promować istniejące w gminie Hyżne potencjały.

5.1.2. Strategia Rozwoju Lokalnego kierowana przez społeczność na lata 2016 – 2022 „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu”⁷⁶

„Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu” powołana została w celu działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz wzmocnienia aktywności ludności wiejskiej (w tym kształtowania postaw przedsiębiorczych wspieranie działań kooperacyjnych w sektorze gospodarczym, rozwijanie potencjału turystycznego i rekreacyjnego obszaru, promocja aktywnego stylu życia, dbałość o dziedzictwo kulturowe, historyczne i przyrodnicze oraz wspieranie działalności organizacji pozarządowych, a także działanie na rzecz defaworyzowanych grup społecznych).

„Lokalna Grupa Działania – Lider Dolina Strugu” w swych działaniach w najbliższych latach ma zamiar ukierunkować się na promowanie aktywności

⁷⁶ Strategia Rozwoju Lokalnego kierowana przez społeczność na lata 2016 – 2022 „Lokalnej Grupy Działania – Lider Dolina Strugu, Uchwała nr 1/NWZ/2017 z dnia 30 marca 2017 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

mieszkańców w kształtowaniu rozwoju obszaru objętego LSR z wykorzystaniem jego zasobów (m.in. bogatego materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, tradycji, a także bazy i oferty czasu wolnego).

Aktywizacja mieszkańców odbywać ma się m.in. poprzez kontakt z sektorami (społecznym, gospodarczym, publicznym) i mieszkańcami. Będą to spotkania bezpośrednie (przy okazji organizowanych różnych wydarzeń, imprez kulturalnych jak również w biurze). Będzie również możliwość kontaktu telefonicznego i mailowego w sprawach związanych z wdrażaniem LSR i realizowanymi operacjami, a także prowadzenie stałego doradztwa w Biurze Lokalnej Grupy Działania i organizowanie spotkań informacyjnych oraz prowadzenie szkoleń dla potencjalnych beneficjentów na temat wdrażania LSR, naborów oraz realizowanych operacji.

Widoczna jest potrzeba rewitalizacji i rekultywacji obiektów. Głównym założeniem działań rewitalizacyjnych będą zintegrowane działania na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Istotnym elementem rewitalizacji jest pobudzanie lokalnej aktywności gospodarczej i wspieranie rozwoju przedsiębiorczości. Społeczną część działań uzupełniać będą szkolenia oraz wsparcie na rzecz aktywizacji społeczno- zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Interwencja w ramach rewitalizacji powinna dotyczyć również modernizacji przestrzeni publicznej i zapewnienia lepszego dostępu do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych.

Wiele zabytkowych budowli wymaga remontu bądź modernizacji. Ich zachowanie i wykorzystanie stanowi doskonałe narzędzie do budowania wizerunku obszarów wiejskich na poziomie lokalnym. Wraz z dbałością o odnowę tradycyjnych rzemiosł, kultury ludowej, obrzędowości, muzyki, wyżej wymienione elementy dziedzictwa kulturowego przyczynią się do podkreślania indywidualności i wyjątkowości obszaru „LGD - Lider Dolina Strugu”.

Obszar LGD posiada dużą wartość przyrodniczą , historyczną i kulturową. Rozwój lokalny tego regionu powinien dokonywać się w oparciu o zasoby

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

miejscowe, w szczególności przyrodniczo - krajobrazowe, gospodarcze, społeczne i kulturowe. Podstawą rozwoju obszaru LGD powinien być rosnący popyt na turystykę wiejską, produkty lokalne i usługi przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiego poziomu ochrony środowiska. Aby to osiągnąć, w sytuacji globalizacji rynku, konieczne jest podnoszenie konkurencyjności obszaru objętego LSR, co należy rozumieć jako pobudzanie aktywności mieszkańców wsi do podejmowania inicjatyw podejmowanie działań na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, co wpłynie na poprawę jakości życia na obszarze LGD. Poprzez inicjatywy kulturowe, edukacyjne, różnicowanie gospodarki wiejskiej oraz wykorzystując współpracę z funkcjonującymi w kraju i zagranicą lokalnymi grupami działania przyczyni się do dynamicznego rozwoju regionu.

Na terenie LSR brak instytucji lub grupy nieformalnej, która za swój cel przyjęła by zadania związane z modernizacją i promowaniem obiektów i która miałaby na celu odnowę i zachowanie dziedzictwa sakralnego, historycznego. Dzięki takiej inicjatywie byłoby możliwe wzmocnienie atrakcyjności regionu poprzez wykorzystanie zasobów kulturowych, turystycznych, historycznych i promowanie produktów lokalnych. Jednymi z najważniejszych sposobów dbałości o dziedzictwo kulturowe mogą być remonty, modernizacje obiektów dziedzictwa sakralnego, historycznego oraz promowanie dziedzictwa lokalnego. Zauważalne braki to też słabo rozwinięta infrastruktura, brak skonsolidowanej formy promocji, co wpływa na ubogą formę infrastruktury do krótkotrwałego spędzania czasu na obszarze LGD, spadek atrakcyjności regionu, co można zniwelować poprzez wzmocnienie atrakcyjności regionu, które można poprawić przez wykorzystanie zasobów kulturowych, turystycznych, historycznych i promowanie produktów lokalnych.

W dokumencie wystosowano 3 cele ogólne:

1. Aktywni i kreatywni mieszkańcy

- **Cele szczegółowe**

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- 1.1. Rozwój infrastruktury społecznej, kulturalnej i prozdrowotnej
  - 1.2. Aktywizacja mieszkańców do działań na rzecz rozwoju lokalnego
  - 1.3. Budowanie potencjału lokalnych organizacji pozarządowych i grup nieformalnych
- **Przedsięwzięcia**
    - 1.1.1. Modernizacja i wyposażenie obiektów z przeznaczeniem na świetlice wiejskie i centra kultury
    - 1.1.2. Kształtowanie przestrzeni publicznej na cele społeczne
      - 1.2.1. Wsparcie oddolnych inicjatyw
      - 1.2.2. Organizacja imprez integracyjnych, kulturalnych i sportowych
      - 1.2.3. Podjęcie działań aktywnie włączających seniorów w życie społeczne obszaru
      - 1.2.4. Pobudzenie postaw obywatelskich wśród młodzieży
    - 1.3.1. Powołanie lokalnego forum organizacji pozarządowych
    - 1.3.2. Wzrost atrakcyjności oferty instytucji społecznych
2. Wsparcie rozwoju gospodarczego poprzez działania innowacyjne i proekologiczne
- **Cele szczegółowe**
    - 2.1. Wsparcie przedsiębiorczości na obszarze LGD
    - 2.2. Dywersyfikacja źródeł dochodu mieszkańców
    - 2.3. Poprawa jakości infrastruktury
  - **Przedsięwzięcia**
    - 2.1.1. Rozwój działalności gospodarczej na obszarze LGD
    - 2.1.2. Podejmowanie działalności gospodarczej na obszarze LGD
      - 2.2.1. Wspieranie inicjatyw w celu utworzenia i rozwoju inkubatora przetwórstwa lokalnego, poprzez szkolenia i konsultacje
      - 2.2.2. Marketing produktów rolnych

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

2.3.1. Modernizacja dróg lokalnych

3. Wzmocnienie atrakcyjności regionu poprzez wykorzystanie zasobów kulturowych,

- turystycznych, historycznych i promowanie produktów lokalnych

- **Cele szczegółowe**

3.1. Odnowa i zachowanie dziedzictwa sakralnego, historycznego

3.2. Wzmocnienie gospodarki lokalnej poprzez rozwój turystyki, promocję produktu lokalnego i ekologię

- **Przedsięwzięcia**

3.1.1. Remont, modernizacja obiektów dziedzictwa sakralnego, historycznego

3.1.2. Promowanie dziedzictwa lokalnego

3.2.1. Budowa i modernizacja infrastruktury turystycznej

3.2.2. Promocja i zintegrowanie usług, produktów turystycznych i produktów lokalnych

W ramach celu ogólnego 3 zaplanowano realizację przedsięwzięć poprzez które ma nastąpić rozwój usług turystycznych w oparciu o lokalne zasoby historyczne, przyrodnicze, kulturowe i lokalne produkty. Na działania związane z celem szczegółowym 3.1. Odnowa i zachowanie dziedzictwa sakralnego, kulturowego i historycznego zaplanowano osiągnięcie wskaźników na poziomie 60% i 50%, a na Cel szczegółowy 3.2. Wzmocnienie gospodarki lokalnej poprzez rozwój turystyki, promocję produktu lokalnego i ekologię na poziomie 50%.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

5.1.3. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Hyżne na lata 2017-2023⁷⁷

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Hyżne na lata 2017-2023 także odwołuje się do dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej występujących na terenie gminy. W podrozdziale 2.5 przedstawiono wykaz zabytków, jakie znajdują się w gminie. Przedstawiono krótką charakterystykę najciekawszych z nich.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Hyżne

Zgodnie z zaleceniami NID rozdział obejmuje zwięzłą charakterystykę dziedzictwa kulturowego na tle zarysu historii gminy. Nie jest to monografia historyczna ani opracowanie etnograficzne.

5.2.1 Zarys historii rozwoju przestrzennego Gminy

W początkowym stadium dziejów człowieka, obszary te były zasiedlane najpewniej dopiero w okresie neolitu. Naturalnie z czasem tych śladów przybywało, choć jak się wydaje znaczący wpływ miał dopiero okres wczesnego średniowiecza, w którym np. w Hyżnem powstał gród (niżej opisany jak Tatarska Góra).

W czasie do XIV w. niewiele jest jednak materialnych i potwierdzonych śladów osadnictwa i informacji. Jeszcze w początkach tego stulecia niewielu wiedziało cokolwiek o tych terenach – dopiero po działaniach Kazimierza Wielkiego związanych z walkami o te tereny z Rusią Halicką, można uznać, że ziemie te były własnością państwa polskiego. Własnością polską Hyżne było najpewniej od samego

---

⁷⁷ Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Hyżne na lata 2017-2023, w:
www.hyżne.pl/static/img/k01/Aktualno%C5%9Bci/2017/Joanna%20Groszek/Rewitalizacja/LPR%20Hy%C5%BCne%2020.06..pdf

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

początku swego istnienia, które ocenia się na XIV wiek. Pierwsza wzmianka o Hyżnem pochodzi z 1436 r., kiedy to bezprawnie odebrał te dobra małoletniej wówczas pełnoprawnej właścicielce – Małgorzacie Kmita. Ważne informacje pochodzą z 1590 r., kiedy to w Hyżnem został ufundowany kościół drewniany, w którym umieszczono obraz Matki Boskiej. Pożary, jak w każdej miejscowości nie szczędziły także Hyżnego. Niestety, wielokrotnie były one związane z najazdami tatarskimi. Pod koniec wiosny 1624 r. Tatarzy najechali okolice, w wyniku czego spłonął kościół w Hyżnem. Tatarzy dali się tak mocno znać lokalnej miejscowości, że miejsce, gdzie na wzgórzu ocalał drugi kościół, postanowili nazwać Tatarską Górą. Udokumentowana jest informacja już z 1728 r. o spisie wiernych, którzy należeli do parafii w tej miejscowości, a mieszkali w Grzegorzówce. W 1772 r. w trakcie pierwszego rozbioru Polski tereny gminy weszły w skład zaboru austriackiego. W drugiej połowie tego stulecia wieś Hyżne stała się własnością Jana Jędrzejowicza. Jak ważny był to teren świadczy także to, że w niedalekiej Dylągówce istniał dwór z oficyną i folwarkiem oraz stadnina koni. W 1890 r. w samym tylko Hyżnem istniały cztery karczmy, młyn wodny, cegielnia, gorzelnia i folwark. Rozpoczęta jeszcze za czasów austriackich uporządkowana polityka rolna i gospodarcza przyniosła zyski i tym terenom – przez obszar wsi Szklary biegnie część Przeworskiej Kolei Wąskotorowej, której wybudowanie było związane z transportem płodów rolnych do cukrowni w Przeworsku. W 1973 r. jako ostatnia w dzisiejszych granicach gminy nowo powstała wieś to Wólka Hyżneńska, którą utworzono z połączenia części Hyżnego i Dylągówki. W drugiej połowie wieku XX tereny obecnej gminy zaczęły się elektryfikować, powstawały szkoły. Rozpoczęta w 1989 r. transformacja ustrojowa stała się przyczynkiem dla nadrabiania wieloletnich zaległości zarówno w infrastrukturze, jak i szkolnictwie.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

5.2.2 Krajobraz kulturowy

W rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2016 r., poz. 1330). „Krajobraz kulturowy to przestrzeń, historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”.

Gmina Hyżne to obszar położony w południowo-wschodniej części Polski, w województwie podkarpackim, w powiecie rzeszowskim, który znajduje się na Pogórzu Dynowskim. Gmina leży po obu stronach drogi krajowej nr 878, 877 i 835 oraz po obu stronach rzeki Tatyna. Położenie na południowy wschód od stolicy Podkarpacia sprzyja rozwojowi gospodarczemu gminy. Ukształtowanie terenu gminy jest bardzo zróżnicowane, z przewagą terenów pagórkowatych. Gmina sąsiaduje z gminami Błażowa, Tyczyn, Chmielnik, Markowa, Dynów i Jawornik Polski. W latach 1975-1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa rzeszowskiego. Obszar gminy posiada 50,98 km² (stan na 2016 r.), na którym zamieszkiwało 7 013 mieszkańców (stan na dzień 30.06.2016 r.). Gminę Hyżne zamieszkiwało (2004 r.) 50,7% kobiet i 49,3% mężczyzn.

Hyżne i okoliczne wsie to atrakcyjne tereny przyrodnicze Pogórza Dynowskiego oraz Pogórza Strzyżowskiego, gdzie istnieją doskonałe warunki do uprawiania turystyki pieszej. W okolicy występują punkty widokowe, na które warto się wspiąć. W samej gminie znajduje się wiele cennych zabytków architektury, pamiątek przeszłości oraz pomników.

Ukształtowanie terenu gminy jest bardzo zróżnicowane. Dominują tereny pagórkowate, ale liczne są także rozległe doliny. Krajobraz południowej części gminy bogaty jest w duże skupiska leśne i liczne malownicze punkty. Przez obszar gminy prowadzą szlaki piesze, np. Rzeszów-Biała-Dyłałówka-Dynów. Położenie gminy w niewielkiej odległości od terenów stolicy regionu sprawia, że jest to niezwykle ciekawy teren do osiedlania się.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Gmina Hyżne na zachodzie i wschodzie pokryta jest lasami. Obfitują one w wiele gatunków flory i fauny. Są one schronieniem dla zwierząt, gdzie indziej rzadkich lub zupełnie wyćpionych. Na terenie Pogórza Dynowskiego skupiły się przykładowe drzewostany buku i jodły, gleby są urodzajne.

Na terenie gminy znajduje się Hyżnieńsko-Gwoźnicki Obszar Chronionego Krajobrazu. Najwięcej szlaków turystycznych najbliższych Gminie Hyżne biegnie właśnie przez jego tereny.

W herbie gminy znajdują się krzyż kawalerski i przełamany buńczuk o kicie czarnej pod nim - nawiązujące do pierwszego kościoła w Hyżnem oraz zwycięstwa nad Tatarami, a sam układ na błękitnym tle świadczy o przynależności tych terenów do ziemi przemyskiej i sanockiej.

Podstawowym „symbolem” jest postać generała Władysława Sikorskiego, który uważał Hyżne za swoją rodzinną miejscowość. Tutaj w latach 1887-1893 chodził do szkoły, nawiązywał pierwsze przyjaźnie. Pamięć tego Wielkiego Polaka uczczono poprzez budowę nowej szkoły podstawowej w Hyżnem Jego imienia, która jest pierwszym w Polsce po drugiej wojnie światowej swoistym pomnikiem ku czci Naczelnego Wodza Sił Zbrojnych, symbolem łączności naszego narodu z rodakami, których los rozrzucił po świecie, ale nie zerwali oni swoich więzi z Ojczyzną.

Gmina Hyżne ma swój specyficzny i indywidualny charakter, ukształtowany przez środowisko przyrodnicze oraz bogate dziedzictwo kulturowe. Jest ona postrzegana głównie jako kraina bogata historycznie i rejon o atrakcyjnych walorach rekreacyjno - turystycznych. Zasoby przyrodnicze i krajobrazowe, duże zróżnicowanie fizjograficzne, geologiczne, duży procent pagórów, bogactwo flory i fauny występujące na terenie otaczającym gminę stanowią olbrzymi potencjał do rozwoju turystyki i agroturystyki.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

5.2.3 Obiekty zabytkowe nieruchome na terenie Gminy Hyżne

Na terenie Gminy Hyżne znajdują się obiekty nieruchome. Obiekty te znajdują się zarówno przy głównych drogach, jak i z dala od głównych traktów. Obiekty architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Hyżne prezentują zróżnicowany stan zachowania. Najlepiej zachowane są obiekty będące własnością kościoła i gminy, poza jednostkowymi przypadkami, są w stanie zadowalającym. W gorszym stanie prezentuje się część zabytków będąca własnością prywatną.

5.2.3.1 Obiekty znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków

Ewidencja obejmuje zabytki znajdujące się na terenie Gminy Hyżne. Zawiera obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa podkarpackiego oraz obiekty znajdujące się na kartach adresowych GEZ (nie figurujące w rejestrze) a także, stanowiska archeologiczne z terenu gminy. Ewidencja ta jest podstawą do sporządzenia *Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Hyżne*.

Zabytki zawarte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Hyżne (łącznie liczba 53 zabytków) to przede wszystkim:

- krzyże (9 obiektów)
- zagrody (3 obiekty),
- kapliczki (17 obiektów),
- Zespół frag. kolei wąskotorowej (1 obiekt),
- oraz pozostałości parku dworskiego, rządcówka i Dom Ludowy

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Lp.	OBIEKT	NUMER	LOKALIZACJA	MIJSCOWOŚĆ	STAN ZACHOWANIA	DATOWANIE	REJESTR ZABYTEKÓW	UŻYTKOWNIK
1	Kapliczka		obok domu 113	Brzezówka	murowana	Koniec XIX w.		R. i A. Sztucharz
2	Kapliczka		obok domu 141	Brzezówka	murowana	4 ćw. XIX w.		P. i M. Ośliżło
3	Kapliczka		obok domu 177	Brzezówka	murowana	4 ćw. XIX w.		UG Hyżne
4	Kapliczka		obok domu 287	Dylągówka	murowana	4 ćw. XIX w.		H. Bednarczyk
5	Kapliczka		obok domu 240	Dylągówka	murowana	'30 XX w.		A. i K. Marcinek
6	Kapliczka „Nad wsią”			Dylągówka	murowana	1888 r.		K. Trzyna
7	Krzyż		obok domu 220	Dylągówka	murowana	'30 XX w.		E. Pleśniak
8	Pozostałości parku dworskiego		Obok Szkoły Podstawowej	Dylągówka		Poł. XIX w.		UG Hyżne
9	Dom Ludowy	279		Dylągówka	drewniany	1 ćw. XIX w.		UG Hyżne
10	Kapliczka		Przy dolnej drodze	Grzegorzówka	drewniana	1944 r.		M. Kłoda
11	Dawna szkoła	32		Grzegorzówka	drewniana	4 ćw. XIX w.		R. i R. Pelc
12	Zagroda-dom	68		Grzegorzówka	drewniana	1935 r.		M. Janik
13	Zagroda-stodoła	68		Grzegorzówka	drewniana	4 ćw. XIX w.		M. Janik
14	Zagroda-piwnica	68		Grzegorzówka	murowana			M. Janik
15	Układ planistyczny wsi			Hyżne		XV w.		
16	Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia N. M. P. - kościół	152		Hyżne	murowana	1727-1733	A-177 z 29.11.2006 r.	Parafia Rzymskokatolicka w Hyżnem
17	Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia N. M. P. - dzwonnica			Hyżne	murowana	XX w.	A-177 z 29.11.2006 r.	Parafia Rzymskokatolicka w Hyżnem

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

18	Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia N. M. P. – pozostałości fortyfikacji z frag. ogrodzenia murowanego			Hyżne	murowany	XVI-XVII w.	A-177 z 29.11.2006 r.	Parafia Rzymskokatolicka w Hyżnem
19	Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia N. M. P. – zespół kapliczek Drogi Krzyżowej			Hyżne	murowane	Ok. 1932 r.		Parafia Rzymskokatolicka w Hyżnem
20	Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia N. M. P. – kaplica pielgrzymia			Hyżne	murowany	Ok. 1934 r.	A-177 z 29.11.2006 r.	Parafia Rzymskokatolicka w Hyżnem
21	Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia N. M. P. – kaplica grobowa Jędrzejowiczów			Hyżne	murowana	Ok. poł. XIX w.		
22	Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia N. M. P. – wikarówka	153		Hyżne	murowana	1913-1915.		Parafia Rzymskokatolicka w Hyżnem
23	Kuźnia		Obok nr 298	Hyżne	drewniany	k. XIX w.		A. Kawalec
24	Dom Sióstr Miłosierdzia	570		Hyżne	murowana	1903 r.		Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek
25	Kapliczka		obok domu 189	Hyżne	murowana	k. XIX w.		I., T. Starzak
26	Kapliczka		obok domu 227	Hyżne	murowana	'30 XX w.		UG Hyżne
27	Kapliczka		obok domu 339	Hyżne	murowana	Ok. poł. XIX w.		Z. Matuszewska
28	Kapliczka z rzeźbą		obok domu	Hyżne	murowana	początek XIX		B., A. Błońscy

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

	Matki Boskiej z Dzieciątkiem		395			w.		
29	Kapliczka		obok domu 526	Hyżne	murowana	1898 r.		K. Trzyna, A. Wielgos
30	Kapliczka		obok domu 678	Hyżne	drewniana	'30 XX w.		A. Błońska
31	Kapliczka		obok domu 705	Hyżne	murowana	1909 r.		K. Łoza
32	Kapliczka		obok domu 789	Hyżne	murowana	Okres międzywojenny		H. Szeliga
33	Krzyż		obok domu 365	Hyżne	stalowy			J. Łanda
34	Krzyż			Hyżne	drewniany	'30 XX w.		
35	Krzyż		obok domu 662	Hyżne	drewniany	1945 r.		R. Rożeluk
36	Krzyż		obok domu 818	Hyżne	drewniany	II Wojna Światowa		A. Bukała
37	Pomnik Grunwaldu		obok domu 578	Hyżne	murowany	1910 r.		
38	Budynek gminny – GOK – d. UG	182		Hyżne	drewniany	1935-37	A-1180 z 17.08.1989 r.	UG Hyżne
39	Szkoła Ludowa	569		Hyżne	drewniana	1868 r.	A-1204 z 21.08.1989 r.	E. Rakszawska
40	Zespół dworski - dwór	615		Hyżne	murowany	XVII (?) lub 1 ćw. XVIII w.	A-726 z 21.05.1973 r.	UG Hyżne
41	Zespół dworski – park (pozostałości)			Hyżne		XVII, 1 poł XIX w.	A-726 z 21.05.1973 r.	UG Hyżne
42	Zagroda wójtowska – dom wójta	620		Hyżne	drewniana	XIX/XX w.		F. Kuszek
43	Dom	115		Hyżne	drewniany	4 ćw. XIX w.		G., J. Majchrowscy
44	Dom	116		Hyżne	drewniany	1913-1917		G. Majchrowski

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

45	Dom	216		Hyżne	drewniany	1930 r.		H. Bogdan
46	Dom	226		Hyżne	drewniany			K. Bazan, J., W. Zaraccy
47	Dom	427		Hyżne	drewniany	Ok. 1880 r.		M. Putyło
48	Dom	520		Hyżne	drewniany	4 ćw. XIX w.		T. Gołąb
49	Dom	539		Hyżne	drewniany	1922 r.		A. i D. Walas
50	Dom	577		Hyżne	drewniany	Pocz. XX, '30 XX w.		I., M., S. Gajda
51	Dom	648		Hyżne	drewniany	Ok. 1939 r.		L. Bryła
52	Stodoła	743	Przysiółek Nieborów Mały	Hyżne	drewniany	4 ćw. XIX w.		A., R., Z. Sienko
53	Grodzisko		Przy granicy z Brzezówką	Hyżne	ziemne		A-803 z dn. 04.11.1972 r.	
54	Dom	45		Szklary	drewniany	1935 r.		UG Hyżne
55	Dom	345		Szklary	drewniany	XIX/XX w.		Ł. Mocha
56	Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP			Szklary	murowany	1905 r.		Parafia Rzymskokatolicka w Szklarach
57	Krzyż		Obok nr 217	Szklary	murowany	k. XIX w.		G. Kogut
58	Krzyż		Obok nr 297	Szklary	murowany	XIX/XX w.		M., M. Olech
59	Krzyż		Obok nr 322	Szklary		'30 XX w.		S., A. Mocha
60	Rządcówka	167		Szklary	murowana	'30 XX w.		Parafia Rzymskokatolicka w Szklarach
61	Szkoła	84		Szklary	drewniana	1 ćw. XX w.		UG Hyżne
62	Zespół frag. kolei wąskotorowej - schronisko	d. nr 84		Szklary	drewniane	1904-1915	A-463 z dn. 30.09.1991 r.	Powiat przeworski
63	Zespół frag. kolei wąskotorowej - tunel			Szklary	kamienny	1904 r.	A-463 z dn. 30.09.1991 r.	Powiat przeworski

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

64	Zespół frag. kolei wąskotorowej - most			Szklary	kamienny	1904 r.	A-463 z dn. 30.09.1991 r.	Powiat przeworski
65	Zespół frag. kolei wąskotorowej – urządzenia techniczne bocznic, zwrotnice			Szklary			A-463 z dn. 30.09.1991 r.	Powiat przeworski
66	Zespół frag. kolei wąskotorowej – tory			Szklary		1904 r.		Powiat przeworski
67	Dom - zagroda	265		Szklary	drewniany	1925 r.		G., R., M. Drelinkiewicz
68	Stajnia - zagroda	265		Szklary	murowana	1926 r.		G., R., M. Drelinkiewicz
69	Stodoła - zagroda	265		Szklary	drewniano-murowana	1926 r.		G., R., M. Drelinkiewicz
70	Dom - zagroda	82		Wólka Hyżneńska	drewniany	1885 r.		J. Nizioł
71	Dom	32		Wólka Hyżneńska	drewniany	1830 r.		
72	Kapliczka		Obok nr 56	Wólka Hyżneńska	murowana	'30 XX w.		J., K., Z. Ślemp
73	Kapliczka		Obok nr 183	Wólka Hyżneńska	murowana	k. XIX w.		UG Hyżne
74	Kapliczka		Obok nr 35	Wólka Hyżneńska	murowana	1889 r.		L. i T. Bialic
75	Krzyż		Naprzeciw domu strażaka	Wólka Hyżneńska	murowany	1940-1945 r.		

Tab. 1. Zabytki nieruchome wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków występujące na terenie Gminy Hyżne

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018–2021

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne to materialne ślady działalności ludzi. W obrębie stanowiska archeologicznego grupują się zazwyczaj pozostałości licznych powstających i zamierających kolejno osad czy cmentarzysk. Stanowią one podstawowe, a często wręcz jedyne źródło wiedzy o najdawniejszej przeszłości. Nawet dla późniejszych czasów, poczynając od średniowiecza, wyniki badań archeologicznych stanowią cenne uzupełnienie przekazów pisanych. W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawastrwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków.

W związku z licznymi zagrożeniami zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014, poz. 1446, ze zm.) wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawastrwień kulturowych, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Gminy Hyżne. Udokumentowane stanowiska archeologiczne (łącznie 111 stanowisk) zgrupowane są na obszarach AZP: 105-77, 105-78, 106-78, 106-77 i 107-78, obejmują w dużej części ślady osadnicze (95 stanowisk), osady (17 stanowisk), kurhany (jeden pewny, dwa domniemane) i grodziska (2 stanowiska). Najstarsze z nich datuje się na okres epoki kamienia, mają one duże znaczenie dla potrzeb rozpoznania oraz ochrony najstarszych śladów obecności człowieka i jego form gospodarowania, które od samego początku przyczyniły się do kształtowania krajobrazu kulturowego. Z kolei najmłodsze odkryte ślady pochodzą już z czasów późnego średniowiecza (9 stanowisk) i stanowią cenny wkład dla poznania dziejów najnowszych.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018–2021

L.p.	Nazwa stanowiska	Nr w miejscowości	Obszar AZP	Rodzaj stanowiska	Chronologia/ Kultura
1.	Brzezówka	1	105-77/38	osada	Grupa tarnobrzaska
				Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
2.	Brzezówka	2	105-77/39	osada	Grupa tarnobrzaska
				Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze
3.	Brzezówka	3	105-77/40	Ślad osadnictwa	Grupa tarnobrzaska
4.	Brzezówka	4	105-77/41	Ślad osadnictwa	?
				Ślad osadnictwa	Grupa tarnobrzaska
5.	Brzezówka	5	105-77/42	Ślad osadnictwa	?
6.	Brzezówka	6	105-77/43	Ślad osadnictwa	kultura trzciniecka
7.	Brzezówka	7	105-78/38	Ślad osadnictwa	Epoka brązu
8.	Brzezówka	8	105-78/39	osada	Okres rzymski
9.	Brzezówka	9	105-78/40	Ślad osadnictwa	?
	Brzezówka	10	105-78/41	Ślad osadnictwa	Wczesna epoka brązu

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

10.					
11.	Dyłałówka	1	106-78/4	osada	Kultura trzciniecka
12.	Dyłałówka	2	106-78/5	Ślad osadnictwa	neolit
				Ślad osadnictwa	?
13.	Dyłałówka	3	106-78/6	Ślad osadnictwa	?
14.	Dyłałówka	4	106-78/7	osada	Okres rzymski
15.	Dyłałówka	5	106-78/8	Ślad osadnictwa	neolit
16.	Dyłałówka	6	106-78/9	osada	Późne średniowiecze
17.	Dyłałówka	7	106-78/10	Osada	średniowiecze
18.	Dyłałówka	8	106-78/11	osada	Kultura pucharów lejkowatych
19.	Dyłałówka	9	106-78/12	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

20.	Dyłałówka	10	106-78/13	śląd osadnictwa	?
				śląd osadnictwa	późne średniowiecze
21.	Dyłałówka	11	106-78/14	Osada	Wczesna epoka brązu
22.	Dyłałówka	12	106-78/15	Ślad osadnictwa	?
23.	Dyłałówka	13	106-78/16	Ślad osadnictwa	Neolit – wczesna epoka brązu
24.	Dyłałówka	14	106-78/17	Ślad osadnictwa	wczesna epoka brązu
25.	Dyłałówka	15	106-78/18	Ślad osadnictwa	Neolit – wczesna epoka brązu
26.	Dyłałówka	16	106-78/19	Ślad osadnictwa	?
27.	Dyłałówka	17	106-78/20	Ślad osadnictwa	Grupa tarnobrzaska
28.	Dyłałówka	18	106-78/21	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych
29.	Dyłałówka	19	106-78/22	Kurhan?	?

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

30.	Grzegorzówka	1	105-78/2	Ślad osadnictwa	Kultura ceramiki sznurowej
31.	Grzegorzówka	2	105-78/3	Ślad osadnictwa	Kultura ceramiki sznurowej
32.	Grzegorzówka	3	105-78/4	Ślad osadnictwa	Neolit
33.	Grzegorzówka	4	105-78/45	Ślad osadnictwa	kultura mierzanowicka
34.	Grzegorzówka	5	105-78/46	Ślad osadnictwa	epoka kamienia
35.	Grzegorzówka	6	105-78/47	Ślad osadnictwa	Neolit - wczesna epoka brązu
				Ślad osadnictwa	?
36.	Grzegorzówka	7	105-78/48	Ślad osadnictwa	Neolit - wczesna epoka brązu
37.	Grzegorzówka	8	105-78/49	Ślad osadnictwa	Kultura pucharów lejkowatych
38.	Grzegorzówka	9	105-78/50	kurhan	Kultura ceramiki sznurowej
	Hyżne	1	105-78/5	grodzisko	Wczesne średniowiecze

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

39.					
40.	Hyżne	2	105-78/6	Podgrodzie?	Wczesne średniowiecze
				Ślad osadnictwa	?
41.	Hyżne	3	105-78/7	grodzisko	średniowiecze
42.	Hyżne	4	105-78/8	dwór	Okres nowożytny
43.	Hyżne	5	105-78/9	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
44.	Hyżne	6	106-77/29	Ślad osadnictwa	Okres rzymski
45.	Hyżne	7	106-77/30	osada	Okres rzymski
				Ślad osadnictwa	?
				Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
46.	Hyżne	8	106-77/31	Ślad osadnictwa	?
47.	Hyżne	9	106-78/26	Ślad osadnictwa	Wczesna epoka brązu
48.	Hyżne	10	106-78/27	śląd osadnictwa	Epoka kamienia

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

49.	Hyżne	11	106-78/28	Ślad osadnictwa	?
50.	Hyżne	12	106-78/29	Ślad osadnictwa	Grupa tarnobrzaska
51.	Hyżne	13	106-78/30	ślad osadnictwa	?
52.	Hyżne	14	106-78/31	Ślad osadnictwa	Neolit - Wczesna epoka brązu
53.	Hyżne	15	106-78/32	Ślad osadnictwa	?
54.	Hyżne	16	106-78/33	osada	?
				osada	Późne średniowiecze
55.	Hyżne	17	106-78/34	Ślad osadnictwa	Neolit
				osada	Okres rzymski
56.	Hyżne	18	106-78/35	Ślad osadnictwa	?
				Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze
57.	Hyżne	19	106-78/36	Ślad osadnictwa	?
58.	Hyżne	20	106-78/37	osada	Okres rzymski
	Hyżne	21	106-78/38	Ślad osadnictwa	Okres rzymski

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

59.					
60.	Hyżne	22	106-78/39	Ślad osadniczy	Okres rzymski
61.	Hyżne	23	106-78/40	Ślad osadniczy	Wczesne średniowiecze
62.	Hyżne	24	106-78/41	Ślad osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych
63.	Hyżne	25	106-78/42	ślad osadnictwa	?
64.	Hyżne	26	106-78/43	osada	?
65.	Hyżne	27	106-78/44	osada	Okres rzymski
66.	Hyżne	28	106-78/45	Ślad osadnictwa	Neolit
				Ślad osadniczy	Okres rzymski
67.	Hyżne	29	106-78/46	ślad osadnictwa	?
68.	Hyżne	30	106-78/47	Kurhan?	Kultura ceramiki sznurowej

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

69.	Hyżne	31	105-78/51	Kurhan?	Kultura ceramiki sznurowej
70.	Hyżne	32	105-78/52	śląd osadnictwa	Grupa tarnobrzaska
71.	Hyżne	33	105-78/53	śląd osadnictwa	Okres rzymski
72.	Hyżne	34	105-78/54	Osada	?
73.	Hyżne	35	105-78/55	śląd osadnictwa	Wczesna epoka brązu
				Śląd osadniczy	Okres rzymski
74.	Hyżne	36	105-78/56	Śląd osadniczy	Neolit – wczesna epoka brązu
75.	Hyżne	37	105-78/57	Śląd osadniczy	neolit
76.	Hyżne	38	105-78/58	osada	Grupa tarnoberzaska
77.	Hyżne	39	105-78/59	Śląd osadniczy	Neolit – wczesna epoka brązu

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

78.	Hyżne	40	105-78/60	Ślad osadniczy	wczesna epoka brązu
79.	Hyżne	41	105-78/61	osada	Kultura mierzanowicka
80.	Hyżne	42	105-78/62	Ślad osadniczy	?
81.	Hyżne	43	105-78/63	Ślad osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych
				osada	Okres rzymski
82.	Hyżne	44	105-78/64	Ślad osadniczy	?
83.	Hyżne	45	106-78/23	osada	Okres rzymski
84.	Hyżne	46	106-78/24	osada	Kultura mierzanowicka
85.	Hyżne	47	106-78/25	osada	Kultura mierzanowicka
86.	Szklary	1	106-78/3	Ślad osadniczy	Wczesne średniowiecze
87.	Szklary	2	107-78/62	Ślad osadniczy	?
				Ślad osadniczy	Wczesne średniowiecze
88.	Szklary	3	107-78/63	Ślad osadniczy	Epoka kamienna
				Ślad osadniczy	?
89.	Szklary	4	107-78/64	Ślad osadniczy	Epoka kamienna
90.	Szklary	5	106-78/58	Ślad osadniczy	?
91.	Szklary	6	106-78/59	Ślad osadniczy	Neolit – wczesna epoka brązu
92.	Szklary	7	106-78/60	osada	Późne średniowiecze
93.	Szklary	8	106-78/61	Ślad osadniczy	wczesna epoka brązu
94.	Szklary	9	106-78/62	Ślad osadniczy	neolit
				Ślad osadniczy	Późne średniowiecze
95.	Szklary	10	106-78/63	osada	Kultura pucharów lejkowatych
96.	Szklary	11	106-78/64	Ślad osadniczy	Neolit – wczesna epoka brązu
97.	Szklary	12	106-78/65	Ślad osadniczy	neolit

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

98.	Szklary	13	106-78/66	osada	Późne średniowiecze
99.	Szklary	14	106-78/67	Ślad osadniczy	wczesna epoka brązu
100.	Szklary	15	106-78/68	Ślad osadniczy	neolit
101.	Szklary	16	106-78/69	Ślad osadniczy	neolit
102.	Szklary	17	106-78/70	Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy
				Ślad osadniczy	?
103.	Szklary	18	106-78/71	Ślad osadniczy	Paleolit schyłkowy
				Ślad osadniczy	?
104.	Szklary	19	106-78/72	osada	Wczesna epoka brązu
105.	Szklary	20	106-78/73	Ślad osadniczy	?
				Ślad osadniczy	Późne średniowiecze
106.	Wólka Hyżneńska	1	106-78/74	Ślad osadniczy	Wczesna epoka brązu
107.	Wólka Hyżneńska	2	106-78/75	Ślad osadniczy	Wczesna epoka brązu
108.	Wólka Hyżneńska	3	106-78/76	Ślad osadniczy	Wczesna epoka brązu
109.	Wólka Hyżneńska	4	106-78/77	Ślad osadniczy	Wczesna epoka brązu
110.	Wólka Hyżneńska	5	106-78/78	Ślad osadniczy	neolit
111.	Wólka Hyżneńska	6	106-78/66	osada	Okres rzymski

Tab. 2. Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze Gminy Hyżne wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018–2021

5.2.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

W XXI wieku, w dobie cyfryzacji i postępującej globalizacji, przy powszechnym dostępie do mediów w niektórych regionach dochodzi do zjawiska „zatarcia” cech indywidualnych danego regionu. Społeczność przejmuje zwyczaje „obce” zwykle bardziej popularne. Należy pamiętać, że technologia która może przyczynić się do uogólnienia regionalnej przestrzeni kulturowej znakomicie sprawdza się jako narzędzie ją promujące i utrwalające.

Na terenie Gminy Hyżne dziedzictwo niematerialne zostało zachowane i jest szeroko obecne, pielęgnowane i kultywowane. Obiektami kulturotwórczymi są przede wszystkim:

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- **Gminny Ośrodek Kultury w Hyżnem**
- **Orkiestra Dęta w Dylągówce**
- **Biblioteki w Hyżnem, Dylągówce i Szklarach**

Na terenie gminy funkcjonują różnego rodzaju stowarzyszenia. Są one samorządnym, dobrowolnym zrzeszeniem o celach niezarobkowych. Cele stowarzyszeń służą szeroko pojmowanym celom społecznym, kulturalnym, oświatowym, ochronie środowiska itp. Na obszarze gminy działają zarówno kluby sportowe, zespoły pieśni i tańca, jak i inne. Wszystkie te organizacje są stowarzyszeniami, które dynamicznie się rozwijają, co silnie oddziałuje na rozkwit gminy w różnych dziedzinach życia. Wśród najciekawszych warto wymienić:

- Stowarzyszenie Krzewienia Tradycji i Kultury
- Stowarzyszenie na Rzecz Szkoły Podstawowej w Wólce Hyżneńskiej "Mała Szkoła i My"
- Stowarzyszenie Akcja Katolicka Parafialny Oddział Grzegorzówka-Wólka Hyżneńska
- Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży oddział Grzegorzówka - Wólka Hyżneńska
- Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży oddział w Hyżnem
- Ludowy Klub Sportowy "Polonia Hyżne"
- Koła Gospodyń Wiejskich w Gminie Hyżne

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na terenie Gminy Hyżne znajdują się obiekty zainteresowania konserwatorskiego. Na szczególną uwagę zasługują tutaj pojedyncze formy obiektów np. domy, kościoły, kapliczki, cmentarz i pomnik Grunwaldzki. Przedmiotami zainteresowania konserwatorskiego są wszystkie obiekty wpisane do ewidencji zabytków oraz tereny cenne przyrodniczo znajdujące się pod ochroną.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 8 listopada 2017 r. (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187), formami ochrony zabytków są:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. uznanie za pomnik historii;
3. utworzenie parku kulturowego;
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego;

Rejestr zabytków dla danego województwa prowadzony jest przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Podstawą wpisu jest decyzja wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydana z urzędu, na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Jak wynika z ustawy, do rejestru mogą być wpisywane także inne elementy takie jak otoczenie zabytku wpisanego do rejestru oraz nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2016 poz. 1330). Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

Zakres gminnej ewidencji zabytków:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- stanowiska archeologiczne;
- historyczne układy ruralistyczne wsi, historyczne układy urbanistyczne miasta;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych zagranicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Gminna ewidencja zabytków jest jedną z form ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 28 listopada 2017 r. (t. j. Dz. U. 2017 poz. 2187) oraz zgodnie z art. 21 jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U.2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o PDoWZiLICP (Projekt Decyzji o Warunkach Zabudowy i Lokalizacji Inwestycji Celu Publicznego) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zestawienie obiektów GEZ zamieszczone jest w rozdziale **5.2.3.1.**

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na obszarze Gminy Hyżne znajdują się obiekty zabytkowe o różnej randze. Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla gminy będą przede wszystkim obiekty wpisane do rejestru zabytków, ale także zabytki nie objęte ochroną prawną lecz uwzględnione w Gminnej Ewidencji Zabytków. Ze względu na przedstawianą wartość historyczną i turystyczną być może w przyszłości zostaną ujęte w rejestrze. Obiektami o najwyższym znaczeniu dla gminy są:

1. Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP w Hyżnem

Wpis do rejestru zabytków:

A-177 z dn. 29.11.2006 r.

2. Zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP w Hyżnem – kaplica pielgrzymia

Wpis do rejestru zabytków:

A-177 z dn. 29.11.2009 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

3. Budynek gminny GOK – dawny Urząd Gminy w Hyżnem

Wpis do rejestru zabytków:

A-1180 z dn. 17.08.1989 r.

4. Szkoła Ludowa w Hyżnem

Wpis do rejestru zabytków:

A-1204 z dn. 21.08.1989 r.

5. Zespół dworski w Hyżnem

Wpis do rejestru zabytków:

A-726 z dn. 21.05.1973 r.

6. Grodzisko w Hyżnem

Wpis do rejestru zabytków:

A-803 z dn. 04.11.1972 r.

7. Zespół fragm. kolei wąskotorowej w Szklarach

Wpis do rejestru zabytków:

A-463 z dn. 30.09.1991 r.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

6.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego –Analiza SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Hyżne.

Mocne Strony Gminy Hyżne	Słabe strony Gminy Hyżne
<ul style="list-style-type: none"> - położenie w pobliżu przejścia granicznego (50 i 65 km), - dostępność funduszy europejskich w ramach programów operacyjnych - duże wartości przyrodniczo-krajobrazowe gminy i terenów sąsiednich - walory turystyczno-krajobrazowe (Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego) - wzrost zainteresowania zewnętrznych inwestorów lokalizacją inwestycji w gminie skutkujących poprawą lokalnego rynku pracy - występowanie na terenie Gminy zabytków świeckich i sakralnych, - zachowane obiekty sakralne i nekropolie o wysokiej wartości kulturowej, - utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej, - odbywające się regularnie imprezy kulturalne, - lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane 	<ul style="list-style-type: none"> - zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, - trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych, - niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, - niezbyt duże środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, - niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, - brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych, - brak bazy turystyczno-noclegowej, - słaba infrastruktura drogowa, - deprecjacja posiadanych zasobów, - brak promocji gospodarczej i turystycznej,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

wśród mieszkańców, - bogactwo przyrodnicze.	- brak środków finansowych na inwestycje,
Szanse Gminy Hyżne	Zagrożenia Gminy Hyżne
- wzmocnienie więzi społecznych i kulturowych mieszkańców, - restauracja obiektów zabytkowych, - zwiększanie udziału funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków (współpraca z obecnymi właścicielami nieruchomości), - udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie, - rewitalizacja wybranych miejsc na terenie gminy, - rozwijanie świadomości kulturowo-historycznej i ekologicznej mieszkańców (budowa ścieżek edukacyjnych, ustawienie tablic informacyjnych przy zabytkach oraz tablic prowadzących do zabytków); - promowanie krajobrazu kulturowego Gminy, - rozwój szlaków turystycznych, - promocja produktów regionalnych i utrzymanie ich wysokiej jakości,	- niewystarczająca promocja gminy wynikająca z małej liczby organizacji pozarządowych, które zajmują się tą sferą działalności, - brak strategii rozwoju turystyki, - brak środków mogący doprowadzić do postępującej degradacji wielu obiektów zabytkowych, - rosnące koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych, - wysokie koszty zachowania odrestaurowanych zabytków, konieczność poniesienia dużych nakładów na rewitalizację obiektów zabytkowych, - skumulowanie wydatków związane ze złym i bardzo złym stanem obiektów zabytkowych zagrożonych destrukcją, - niedostatek środków publicznych na rewitalizację, - obniżenie się poziomu świadomości społecznej odnośnie walorów obiektów zabytkowych i ich znaczenia dla rozwoju gminy, - brak potencjalnych inwestorów.

6.2 Podsumowanie analizy SWOT

Oddziaływanie słabych stron miasta jest wielokrotnie silniejsze niż mocnych stron. Silne strony Gminy Hyżne mogą w pewnym (ale tylko niewielkim) stopniu wzmocnić niektóre szanse zewnętrzne gminy. Obecne silne strony Gminy nie są w

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

stanie samodzielnie zredukować zagrożeń stojących przed miastem – są na to po prostu zbyt słabe. Zagrożenia można nieco zredukować skuteczniejszą promocją gminy (rozumianą jednak wyłącznie - jak wyżej, czyli szeroko). Można też próbować, dysponując obecnym potencjałem, w nieco wolniejszym tempie tracić dystans do gmin konkurencyjnych.

7. Założenia programowe

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Hyżne jest:

Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz ich ochrona i rewaloryzacja realizowana zarówno przez Gminę jak i przez prywatnych właścicieli obiektów w celu zachowania ładu przestrzennego oraz rozwoju turystyki i szeroko rozumianej gospodarki, co w konsekwencji zaowocuje utrwaleniem poczucia tożsamości społeczności lokalnej.

Poniżej zamieszczono zestawienie priorytetów, kierunków działań i zadań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Hyżne.

Priorytety są wobec siebie równoważne, co oznacza że poszczególne zadania w ramach różnych priorytetów można realizować równolegle. Poszczególne zadania w ramach danych kierunków działań powinny być realizowane w kolejności, która przyniesie jak najlepsze efekty. Określenie takiej kolejności wiąże się z wieloma zmiennymi czynnikami takimi jak; zasoby kadrowe, zasoby finansowe, nastroje społeczne, polityka gospodarcza itd.

Priorytety tematyczne:

- Priorytet I: Ochrona, opieka i wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz walorów krajobrazu kulturowego gminy,
- Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego,
- Priorytet III: Edukacja i szerzenie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- Priorytet IV: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Hyżne.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018–2021

Priorytet I: Ochrona, opieka i wyeksponowanie obiektów zabytkowych oraz walorów krajobrazu kulturowego gminy	
A. Ochrona i opieka nad zabytkami i krajobrazem kulturowym	
Kierunki działań	Zadania
I. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na ich remonty, 2. Opracowanie programu inwentaryzacji obiektów zabytkowych (ze szczególnym uwzględnieniem architektury charakterystycznej dla regionu), 3. Wykonanie niezbędnych badań i prac, w tym konserwatorskich w odniesieniu do obiektów zabytkowych, 4. Konsekwentne wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego gminy, 5. Przestrzeganie ustaleń zawartych w dokumentach prawa miejscowego w odniesieniu do obiektów zabytkowych, 6. Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na ich odnowę, 7. Aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych, 8. Stworzenie możliwości ulg podatkowych bądź zwolnień z podatku od nieruchomości dla właścicieli remontujących zewnętrzne elementy budynków zabytkowych, 9. Interwencja władz Gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego głównie dotyczących rozbudowy i przebudowy zmieniającej bryłę obiektów lub ich charakterystycznych elementów,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

	<p>10. Kontrola stanu zachowania i zabezpieczenia obiektów zabytkowych, 11. Okresowa analiza sposobów wykorzystania i udostępniania zabytków.</p>
II. Sprawowanie opieki nad zachowanymi zabytkami i ich otoczeniem.	<p>1. Prowadzenie przez Urząd Gminy bieżących działań mających na celu utrzymanie substancji zabytkowej obiektów wpisanych do rejestru zabytków, będących własnością Gminy Hyżne, 2. Tworzenie strefy ochrony otuliny zabytków wpisanych do rejestru zabytków, 3. Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminnych (Zespół kościoła parafialnego w Hyżnem, budynek gminny w Hyżnem, grodzisko (!) w Hyżnem i zespół dworski w Hyżnem) 4. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy, 5. Odpowiednie utrzymanie otoczenia zabytków, 6. Wypracowanie metod pozwalających na kontrolę nad umieszczaniem na obiektach zabytkowych nie wpisanych do rejestru tablic szyldów i reklam i dostosowanie ich do kompozycji architektonicznej i charakteru budynku, 7. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.</p>
III. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	<p>1. Włączanie problemów ochrony zabytków do zadań strategicznych, wynikających z koncepcji i planów rozwoju gminy, 2. Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi, 3. Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną w planach zagospodarowania przestrzennego (przede wszystkim w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji), 4. Uaktualnienie stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, 5. Walka z samowolami budowlanymi, 6. Ochrona panoram oraz przedpola widokowych poszczególnych obiektów, zespołów bądź</p>

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

	układów.
IV. Dbanie o stan i porządek przy cmentarzach z obszaru gminy.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy gminnych cmentarzach, 2. Renowacja zabytkowych nagrobków, 3. Inwentaryzacja zabytkowych nagrobków.
B. Wyeksponowanie zabytków i krajobrazu kulturowego	
Kierunki działań	Zadania
I. Prezentacja zabytków i określenie ich miejsca w przestrzeni.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie planu/mapy gminy z oznaczonymi obiektami zabytkowymi w formie tablicy umieszczonej w centralnym punkcie gminy, 2. Opracowanie szczegółowych planów/map miejscowości z oznaczonymi obiektami zabytkowymi w formie tablicy umieszczonej w centralnym punkcie miejscowości, 3. Oznakowanie obiektów zabytkowych i obiektów mających wartość historyczną tablicami informacyjnymi.
II. Udostępnianie zabytków nieruchomych.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przeprowadzenie spotkań z właścicielami obiektów zabytkowych w celu ustalenia możliwości i zasad ich udostępniania, 2. W miarę możliwości stałe bądź okresowe udostępnianie obiektów zabytkowych dla celów turystycznych i promocyjnych, 3. W miarę możliwości organizowanie imprez lokalnych w obiektach zabytkowych bądź ich otoczeni.
III. Prezentacja zabytków po zmroku.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wykonanie energooszczędnej iluminacji najciekawszych zabytków.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego	
Kierunki działań	Zadania
I. Promocja i popularyzacja zabytków nieruchomych.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Publikowanie materiałów reklamowych i turystycznych opisujących istniejące zabytki w gminie, 2. Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa, 3. Opracowanie informatora o zabytkach i obiektach posiadających wartość historyczną, 4. Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, 5. Popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach.
II. Promocja i popularyzacja spuścizny historycznej i krajobrazu kulturowego.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzenie do kalendarza imprez kulturalnych przedsięwzięć, związanych z promowaniem walorów historycznych gminy, 2. Wspieranie organizacji i stowarzyszeń w opracowaniu i publikowaniu materiałów dotyczących historii i zabytków gminy, 3. Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego, 4. Dopracowanie szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.
III. Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktualizacja i rozszerzenie informacji o obiektach zabytkowych na stronie internetowej Urzędu Gminy, 2. Publikacja artykułów o tematyce historii regionu na internetowej stronie gminy po uprzednim uzyskaniu zgody od autorów

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Priorytet III: Edukacja i szerzenie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	
Kierunki działań	Zadania
I. Szerzenie wiedzy - działania informacyjne.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udostępnianie zainteresowanym posiadanych informacji i dokumentacji historycznej bądź danych bibliograficznych, 2. Wypracowanie możliwości, publikacji krótkich artykułów o tematyce dziedzictwa kulturowego regionu na łamach popularnej regionalnej prasy codziennej.
II. Szerzenie wiedzy - działania promocyjne.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa, 2. Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów (np. z historii regionu) i wystaw (w szczególności fotograficznych i malarskich), 3. Opracowanie cyklu szkoleń wraz z materiałem poglądowym skierowanego do mieszkańców i właścicieli obiektów zabytkowych, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, 4. Ustanowienie i przyznawanie nagrody za osiągnięcia w dziedzinie rozpowszechniania i ochrony kultury materialnej gminy (w tym projektów maturalnych i prac magisterskich i dyplomowych).
III. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informowanie młodzieży szkolnej o zasobach krajobrazu kulturowego gminy, 2. Włączenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i wyższych 3. Zorganizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek po najciekawszych i najważniejszych miejscach w gminie oraz przedstawienie dzieciom i młodzieży jak największej liczby obiektów zabytkowych, 4. Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Priorytet IV: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Hyżne	
Kierunki działania	Zadania
I. Monitoring zasobów, systematyczna aktualizacja i uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozpoznawanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, 2. Uzupełnienie kart adresowych zabytków w gminnej ewidencji o uzyskane dane na temat remontów i przebudów, 3. Wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obiektów wyłonionych w oparciu o debatę władz gminy z WUOZ, 4. Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i Zmiany Studium Uwarunkowań i Kierunków, Zagospodarowania Przestrzennego – wykreślenie obiektów nieistniejących i dodanie zabytków wpisanych do gminnej ewidencji.
II. Gromadzenie informacji i materiałów o przeszłości gminy.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie ogólnodostępnego kanału zbierania informacji o zabytkach znajdujących się w rękach prywatnych, 2. Gromadzenie materiałów archiwalnych (tj.: starych zdjęć, map itp.) ilustrujących dawny obraz przestrzeni gminy.
III. Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Finansowanie wykonania kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych dla obiektów zagrożonych, 2. Prowadzenie, wspieranie i w miarę możliwości finansowanie działań dokumentujących dziedzictwo kulturowe gminy (m.in.: badania archeologiczne, historyczne i archiwalne).

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018–2021

Wprowadzenie w życie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami wymaga zaangażowania władz gminy oraz pracowników samorządowych odpowiedzialnych za sprawy związane z ochroną i opieką nad zabytkami. Efektywnym rozwiązaniem jest powoływanie przy wójcie, zespołu, którego członkowie byłiby konsultantami w trakcie realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Optymalny skład zespołu powinien zostać stworzony w oparciu o osoby:

1. doświadczone w pozyskiwaniu środków z różnego rodzaju funduszy,
2. mające styczność z kulturą i edukacją zwłaszcza w kręgach młodzieży,
3. posiadające wiedzę z dziedziny historii regionu i architektury,
4. osoby doświadczone w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami,
5. posiadające realną wiedzę o mieszkańcach gminy i łatwość nawiązywania kontaktów w celach służących aktualizacji GEZ i wdrażaniu GPOnZ głównie wśród właścicieli prywatnych.

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem powołującym Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest samorząd gminny (wiejski). Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań podjętych przez struktury gminy oraz (pośrednio) poprzez współpracę z podmiotami władającymi obiektami zabytkowymi. W kwestiach edukacyjnych i promocyjnych kluczową rolę będą odgrywać także mieszkańcy bezpośrednio nie związani z zabytkami i dziedzictwem kulturowym.

W odniesieniu do lokalnej społeczności pielęgnowanie tradycji zawartej w zabytkach ma ścisły związek z kształtowaniem poczucia własnej wartości. W odniesieniu do podmiotów gospodarczych dobra kultury jakimi są zabytki mają potencjalnie dużą wartość marketingową.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Zakłada się, że w realizacji powyżej zredagowanego gminnego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty prawne, finansowe i społeczne.

- Instrumenty finansowe:
  - ✓ Dotacje
  - ✓ Subwencje
  - ✓ Dofinansowania
  - ✓ Nagrody
  - ✓ Zachęty finansowe dla właścicieli obiektów zabytkowych
  - ✓ Korzystanie z funduszy Unii Europejskiej
- Instrumenty prawne:
  - ✓ Programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego
  - ✓ Dokumenty wydawane przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych
  - ✓ Uchwały właściwych terytorialnie samorządów odnoszące się do zagadnień regulujących kształtowanie przestrzeni
  - ✓ Uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zawierających ustalenia dotyczące ochrony obiektów zabytkowych
  - ✓ Wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów
- Instrumenty społeczne:
  - ✓ Edukacja kulturowa
  - ✓ Informacja
  - ✓ Współpraca
  - ✓ Współdziałanie z organizacjami społecznymi
  - ✓ Działania służące tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- Koordinacja:

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- ✓ Strategie rozwoju gminy
- ✓ Plany rozwoju lokalnego
- ✓ Programy prac konserwatorskich
- ✓ Programy ochrony środowiska
- ✓ Studia i analizy, koncepcje zrównoważonego rozwoju
- ✓ Plany rewitalizacji
- ✓ Współpraca z ośrodkami naukowymi
- Instrumenty kontrolne:
  - ✓ Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków
  - ✓ Monitorowanie stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

9. Zasady oceny realizacji programu

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o opiece nad zabytkami i ochronie zabytków (Dz. U. z 2014 r. Nr poz. 1446 z póź. zm.) nakłada na wójta obowiązek sporządzania sprawozdań z realizacji programu co 2 lata. Sprawozdanie jest następnie przedkładane Radzie Gminy. Winno zawierać informację o zmianach zachodzących w Gminnej Ewidencji Zabytków i Rejestrze Zabytków; ponadto dane o podejmowanych działaniach na rzecz opieki nad zabytkami a także o postulatach mieszkańców i właścicieli obiektów dotyczących ochrony obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego.

Proponowane wskaźniki:

- ✓ liczba działań, projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- ✓ liczba obiektów poddanych pracom rewaloryzacyjnym, konserwatorskim,
- ✓ liczba działań, projektów związanych z edukacją kulturową,
- ✓ liczba działań, projektów związanych z promocją obiektów zabytkowych,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- ✓ liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego),
- ✓ liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych,
- ✓ liczba utworzonych / zmodernizowanych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych,
- ✓ liczba wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników),
- ✓ liczba utworzonych / zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
- ✓ zmiany ilości obiektów zabytkowych (rozbiórki, renowacje, kolejne wpisy do GEZ),
- ✓ poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- ✓ poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- ✓ zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m. in. z następujących źródeł:

- ✓ Dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych udzielane przez Ministra Właściwego ds. Kultury,

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

- ✓ Programy Operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ Dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych udzielane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- ✓ Dotacje wojewódzkie ,
- ✓ Dotacje powiatowe,
- ✓ Dotacje gminne,
- ✓ Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji – Fundusz Kościelny,
- ✓ Fundusz Samorządowy Województwa Podkarpackiego,
- ✓ Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (2014-2020),
- ✓ Środki Unii Europejskiej.

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Hyżne na lata 2018– 2021

Arkadia Firma Archeologiczna

Arkadia
Katarzyna Anna Oleszek
ul. Sympatyczna 18/29
35-314 Rzeszów
NIP: 948-231-01-80
tel: 662 152 589
www.archeologia-arkadia.pl

OFERTA

nadzory i badania archeologiczne

poprzedzające inwestycje, ratownicze, rozpoznawcze i weryfikacyjne

dokumentacja zabytków ruchomych i nieruchomych

opracowania wyników badań

gminne programy ochrony zabytków

www.archeologia-arkadia.pl

